

*Kokonaisten
ihmisten
Suomi.*

“Sopivia” tyttöjä - “oikeita” poikia

**HYVÄN SEURAN OPAS
SUKUPUOLITIETOISEEN ARKEEN**

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Pohjola

www.slu.fi

“Sopivia” tyttöjä - “oikeita” poikia

**HYVÄN SEURAN OPAS
SUKUPUOLITIE TOISEEN ARKEEN**

SLU-julkaisusarja 7/2011

ISSN 1455-9781

ISBN 978-952-5828-39-9

Alkuperäisen version toimittanut:

Nelli Koivisto

Kiitos oppaan työstöön osallistuneille:

Päivi Aalto-Nevalainen, Mari Heikkilä, Katja Huotari,

Kaisu Laasonen, Anita Malkamäki, Marja Miettinen,

Sinikka Mustakallio, Kaisa Mäkelä, Eila Ruuskanen-Himma

Tekstin tarkistus 2010: Pauliina Poikolainen

Kuvitus: Laura Lehtinen

Hyvä Seura

Hyvä Seura on tavoitetila, jossa on seuraavia piirteitä:

- Seuralla on erilaisia ihmisiä innostava ja palkitseva toiminta- ja johtamiskulttuuri: yhteisöllisyys ja ihmisten välinen vuorovaikutus ovat liikunnan ja urheilun ohella tärkeä osa toimintaa
- Toiminta perustuu jäsenistön valintoihin, ja toiminnan ohjaus tulee toimintaympäristön moniarvoisista tarpeista
- Seura edistää liikunnan ja urheilun myönteisiä arvoja, ja sillä on jäsentensä määrittelemät eettiset periaatteet
- Toiminnassa noudatetaan yhdistystoiminnan pelisääntöjä
- Seura innostaa uusia vapaaehtoisia mukaan

Hyviä Seuroja on monenlaisia. Toiminta voi painottua kilpa- ja huippu-urheiluun, lasten ja nuorten toimintaan, aikuisten kuntoa ja terveysliikuntaan tai vaikkapa perheliikuntaan.

Sisällysluettelo

Hyvä Seura 6

1. Saatteeksi 9

2. Mistä on kysymys? 11

Tasa-arvo käsittää monenlaisia kysymyksiä 12

Tasa-arvo ei tarkoita samanlaistamista 12

Tasa-arvon eri tasoja 13

Ei "pahoja miehiä" vaan eriarvoisuutta
tuottavia käytäntöjä 15

Tasa-arvo edellyttää kumppanuutta 15

Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa? 16

Kulttuuri luo odotuksia naisena ja
miehenä olemisesta 17

Lähestymistapoja sukupuolieroon 19

3. Miksi tasa-arvoa liikunnan ja urheilun arkeen? 24

Mitä tasa-arvo tarkoittaa liikunnassa ja urheilussa? 24

Miksi molempia sukupuolia tarvitaan toiminnan eri
tasoille? 28

Miten tasa-arvo muuttaa liikunnan ja urheilun arkea? 29

Tasa-arvo – toiminnan tulevaisuuden turva 30

4. Millaista on liikunnan ja urheilun arki sukupuolinäkökulmasta? 31

Naiset ja miehet liikunnan harrastajina ja
vapaaehtoistomijoina 32

Poikien ja tyttöjen välillä ei ole juurikaan eroa
liikunnan harrastamisessa yleensä 32

Suurempi osa naisista kuin miehistä liikkuu riittävästi 33

Naisten osallistuminen liikunnan
vapaaehtoistoimintaan kasvanut 35

Liikuntakulttuurin tehtävänjakoa 37

Miksi naiset ovat vähemmistö liikuntaelämän
päätöksenteossa? 38

Liikuntakulttuurin myyttejä 39

Sukupuoli urheilumediassa 40

Urheilijan keho toimijana vai objektina? 41

Huomio sisältöön 42

Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä liikunnassa ja
urheilussa 43

Mitä on sukupuolinen häirintä? 44

5. Miten päästään lähemmäksi sukupuoli-tietoista arkea liikunnassa ja urheilussa? 46

Mitä on tasa-arvon valtavirtaistaminen? 47

Mitä valtavirtaistaminen edellyttää käytännössä? 47

Tasa-arvon valtavirtaistaminen ei ole itsestään soittava
piano 48

Liikunnaiset-verkostot 49

Liikunnaiset-verkosto – uudenlainen liikunnan
kansalaistoiminnan malli 50

Mentorointi tasa-arvon edistäjänä 51

Mitä mentorointi on? 52

6. Taustatietoa 53

SLU:n tasa-arvotyön yhteiskunnalliset lähtökohdat 54

Liikuntalaki 55

7. Lähteet 56

1. Saatteeksi

Sanotaan, että suurimpia esteitä tasa-arvon edistämässä on laajalle levinnyt myytti, että tasa-arvo on jo saavutettu. Ajatellaan, ettei sukupuolella kai enää tänä päivänä ole suurtakaan merkitystä, joten aiheesta ei kannata puhua. "Sopivia" tyttöjä - "oikeita" poikia -oppaan tarkoituksena on tuoda esiin erilaisia, usein piilossa olevia ajatus- ja toimintatapoja, odotuksia ja ihanteita, joita kohdistamme tyttöihin ja poikiin, naisiin ja miehiin liikunnassa ja urheilussa. Tavoitteena on pohtia käyttämiämme käsitteitä ja herättää sukupuolen merkityksen tunnistamiseen eri tilanteissa – jotta näkymätön tulisi näkyväksi ja arki olisi tasa-arvoisempaa.

Vaikka emme tulekaan aina ajatelleeksi, urheiluseura on paikka, jossa tytöt ja pojat oppivat sääntöjä, jotka kertovat, mitä miehenä ja naisena olemisen tarkoittaa, ja mikä miehille ja naisille on mahdollista. Ne määrittävät sekä sukupuoleen liitetyt arvot ja arvostukset että tavat ilmaista sukupuolisuutta. Useimmat ihmiset haluavat tehdä sitä, mitä pidetään arvossa. Odotukset sisäistyvät eleisiin, ilmeisiin ja ihmisen koko olemukseen.

Sukupuolten välistä tasa-arvotyötä on tehty Suomen Liikunnassa ja Urheilussa järjestelmällisesti vuodesta 1998 lähtien. Tasa-arvoisessa liikunnassa naisilla ja miehillä, tytöillä ja pojilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa, toimia ja päättää liikunnassa ja urheilussa. Olennaista on taata erilaisille yksilöille ja heidän tekemisilleen samanlainen arvo.

SLU:n tasa-arvokäsitys ei rajaudu vain sukupuoleen, vaikka se on korostunut tavoitteissa ja toimenpiteissä etnisen tasa-arvon (suvaitsevaisuustyön) rinnalla. Meneillään olevassa laaja-alaisen tasa-arvon kartoituksessa pyritään muodostamaan käsitystä kaikista mahdollisista tasa-arvokysymyksistä, jotka koskevat liikuntaelämää. Näkökulmina ovat esimerkiksi alueellinen, taloudellinen, seksuaalinen tai ikään ja toimintakykyyn liittyvä tasa-arvo liikunnassa ja urheilussa. Sukupuolinäkökulma luonnollisesti leikkaa myös näitä tasa-arvotemoja.

Tämä opas lähtee sukupuolinäkökulmasta. Oman kokonaisuuden muodostavat tulevaisuudessa laaja-alaisen tasa-arvotyön eri teemoja käsittelevät koulutusmateriaalit. Oppaaseen on koottu otteita lukuisista eri lähteistä: kirjoista, lehdistä, keskustelutilaisuuksista, asiantuntijaluennoista sekä urheilun ulkopuolisten tahojen tasa-arvo-ohjelmista. Lähteet on tavallisesti mainittu vasta kunkin osion lopussa materiaalin helppoluokituksen takaamiseksi.

SLU:n tasa-arvovaliokunta

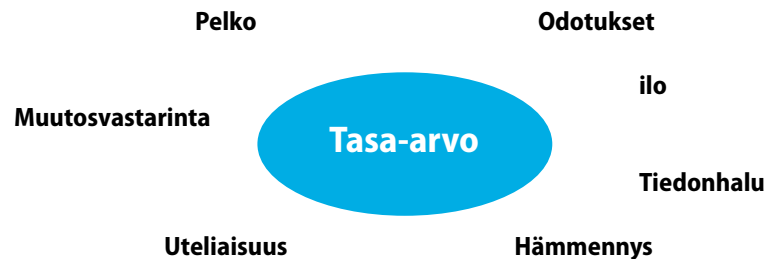

2. Mistä on kysymys?

Tasa-arvoon suhtaudutaan hyvin eri tavoin omista ja yhteisön arvoista riippuen. Seuraavassa on kuvattu erilaisia asioita ja reaktioita, joita saattaa tulla esiin tasa-arvosta puhuttaessa erilaisissa ympäristöissä. Käsitteet tasa-arvosta voivat olla subjektiivisia pohjautuen kokemuksiin ja tunteisiin, tai tarkastelutapa voi olla hyvin asiapainotteinen pohjautuen esimerkiksi tilastoihin ja tieteelliseen tutkimukseen.

Tasa-arvo on monia ajatuksia, monia mielikuvia

Tasa-arvo on monia tunteita, latautunut käsite?

Yllä olevien kuvien pohjana on WOM Oy:n tasa-arvokonsultti Sinikka Mustakallion alustus SLU:n alueellisessa tasa-arvoseminaarissa 2002.

Tasa-arvo käsittää monenlaisia kysymyksiä

Tasa-arvon osa-alueita voivat olla esimerkiksi **sukupuolinen, seksuaalinen, alueellinen, taloudellinen, poliittinen, etninen, liikuntalajien, koulutuksen tai ikään, toimintakykyyn tai lahjakkuuteen** liittyvä tasa-arvo. Sukupuoli huomioidaan läpileikkaavasti kaikkia tasa-arvokysymyksiä käsiteltäessä.

Voimme kysyä, miten esimerkiksi seuraavanlaisten yksilöiden tarpeet on huomioitu nykyisessä liikuntatoiminnassa:

- *ikäntynyt, pitkäaikaissairas, Helsingissä asuva hyvin koulutettu suomenruotsalainen mies*
- *alle kouluikäinen, ylivilkas ja urheilullisesti lahjakas tyttö haja-asutusalueelta*

Laaja-alaisen tasa-arvon toteuttaminen on yksi suomalaisen liikunnan ja urheilun eettisistä periaatteista.

Tasa-arvo ei tarkoita samanlaistamista

Sukupuolten välinen tasa-arvo tarkoittaa sitä, että ihmiset voivat kehittää kykyjään ja tehdä valintoja ilman sukupuolesta johtuvia rajoituksia ja että naisten ja miesten erilaiset käyttäytymistavat, pyrkimykset ja tarpeet ovat yhtä arvostettuja ja samassa asemassa.

Mieke Verloo, Euroopan neuvosto

Tasa-arvo ei tarkoita samanlaisuutta eikä tasapäisyyttä vaan erilaisten ihmisten samanlaista arvoa. Yleinen väärinkäsitys on, että tasa-arvo edellyttää naisten mukautumista miehen malliin eli perinteisesti "miehisiksi" nähtyjen ominaisuuksien omaksumista. Esimerkiksi liikuntaelämässä vaikuttavat naiset saattavat joutua ponnistelemaan tullakseen hyväksytyiksi ja/tai noteeratuiksi miesvaltaisen yhteisön pelisääntöjen näkökulmasta. Miehiseen yhteisöön erityinen mukautuminen voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että naisen on esiinnyttävä ns. "hyvänä jätkänä", joka seuraa joukkoa sinne, missä päätöksiä tehdään. Vastaavasti ainokaisen asemassa olevat miehet esimerkiksi hoitoalalla saattavat kohdata naisten taholta eräänlaista ylistävää alistamista, jossa huomio kiinnittyy korostetusti sukupuoleen.

Tämä ei ole kuitenkaan kuvaus aidosti tasa-arvoisesta tilanteesta. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi ei ole tavoitteena naisten ja miesten samanlaisuus vaan erilaisten yksilöiden samanlainen arvo.

Tällöin normina ei voi olla toinen sukupuoli, vaan molempien sukupuolten erilaiset käyttäytymistavat, pyrkimykset, tarpeet ja toiminnot ovat yhtä arvostettuja ja samassa asemassa.

Aidosti tasa-arvoisessa tilanteessa molemmat sukupuolet voivat osallistua ja vaikuttaa omilla ehdoillaan yksilöinä - eivätkä sukupuolensa edustajina - yhteiskunnassa, työelämässä, kansalaistoiminnassa ja perhepiirissä. (Ks. myös Tarkki & Petäjäniemi 1998, 16)

AJATUSVOIMISTELUA:

- Millaiset tasa-arvokysymykset ovat oman yhteisöni kannalta kaikkein ajankohtaisimpia?
- Mitä epätasa-arvo merkitsee itselleni? Entä yhteisössäni?
- Ketkä kantavat päävastuun, jotta tasa-arvo toteutuu yhteisöni toiminnassa?
- Ketkä voisivat olla yhteisömme tasa-arvotyön yhteistyökumppaneita?

Tasa-arvon eri tasoja

Tasa-arvoa voidaan myös tarkastella eri tasoilla: Voidaan puhua mahdollisuuksien tasa-arvosta, jolloin todetaan esimerkiksi, että yhteiskunnan tehtävänä on luoda kaikille yhtäläiset mahdollisuudet toteuttaa samaa inhimillistä potentiaaliaan. SLU -yhteisön tavoitteena on "toteuttaa ja edistää tasa-arvoista liikuntakulttuuria, jossa kaikilla Suomessa on yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa, toimia ja päättää liikunnassa ja urheilussa".

Toinen tarkastelun taso on tulosten tasa-arvo, jolloin kiinnitetään huomio rakenteellisiin tekijöihin, jotka estävät tiettyjä ihmisryhmiä toteuttamasta oikeuksiaan. Tämän näkökulman mukaan tasa-arvon saavuttamiseksi ei riitä pelkkien mahdollisuuksien luominen, vaan

tarvitaan erityistoimia tasa-arvon toteutumiseksi - esimerkiksi kiintiöitä, korvamerkittyjä määrärahoja tai kohdennettuja rekrytointeja.

Ei siis ole riittävää sanoa vain, että "meille kaikki ovat samanarvoisia ja tervetulleita mukaan". Jos tätä tarkoitetaan tosissaan, on välttämätöntä suuntautua niiden ihmisten puoleen, joiden osallistuminen halutaan mahdollistaa. Ensimmäiseksi on pyrittävä raivaamaan isoimmat esteet eli luoda olosuhteet ja ilmapiiri, jossa kaikkein suurimmassa syrjäytymisvaarassa olevat haluavat ja voivat olla toiminnassa mukana. Vasta sitten voidaan olla varmoja, että heidänkin tarpeensa tulevat tasavertaisesti esille ja niille tehdään jotakin.

Voidaan myös sanoa, että tasa-arvo on tosiasiallista vasta sitten, kun se näkyy ja tuntuu arjen kohtaamisissa: tasavertaisuuden tunteena, tasa-arvoisena vuorovaikutuksena ja myönteisenä asennoitumisena jokaiseen ihmiseen. Se on ihmisyypin arvostusta asemasta riippumatta tai siitä millainen tulos tai panos kullakin on annettavanaan. Viime kädessä sukupuolijaot niin tuotetaan kuin murretaan arjen kohtaamisissa: asenteissa, käytännöissä ja toimenpiteissä, joilla tietoisesti tai tiedostamatta edistetään tai heikennetään sukupuolten mahdollisuuksia. Tasa-arvoa tekevät ihmiset tässä ja nyt, tai ovat tekemättä.

Yllä olevan tekstin pohjana on poimintoja Tasa-arvopolitiikan haasteet -julkaisusta ja SLU:n laaja-alaisen tasa-arvon kartoituksesta.

AJATUSVOIMISTELUA:

- Millainen on yhteisömme – liikuntaseuran, järjestön, lajin harrastajien sukupuolijakauma?
- Tarjotaanko molemmille sukupuolille monipuolista toimintaa yhteisössämme?
- Jos toiminta on voimakkaasti sukupuolittunutta, mistä se saattaa johtua? Onko asialle tarpeen tehdä jotain?
- Millaisia esteitä voi olla vähemmistönä olevan sukupuolen osallistumiselle toimintaan?
- Onko eri sukupuolia koskevalla toiminnalla (esim. nais/miesjoukkueet) yhteisössämme sama status

Ei ”pahoja miehiä” vaan eriarvoisuutta tuottavia käytäntöjä

Kun puhumme yleisesti sukupuolisesta epätasa-arvosta tai syrjinnästä, on ymmärrettävä, että kysymys ei ole aina yksittäisestä tilanteesta, jossa syrjintää tapahtuu tai yksilöistä, jotka kohtelevat toista sukupuolta epätasa-arvoisesti. Sen sijaan on usein kysymys rakenteista ja käytännöistä, jotka tuottavat eriarvoisuutta, vaikkei kukaan ollut tarkoittanut niitä syrjiviksi. Esimerkiksi tottumukset ohjaavat meitä tekemään asioita tietyllä kaavalla, jonka johdosta toisella sukupuolella saattaa olla heikommat, rajoittuneet mahdollisuudet toimintaan. Perinteet edellyttävät tietynlaista käyttäytymistä ja sulkevat tyttöjä ja poikia pois esimerkiksi tietyistä urheilulajeista.

Tasa-arvo edellyttää kumppanuutta

Tasa-arvosta on vuosikymmenien kuluessa muotoutunut pitkälti naiskysymys, joka otetaan esiin naisten aloitteesta ja näkökulmista. Miehet kokevat tasa-arvopuheen helposti heihin kohdistuvina syytöksinä ja vaatimuksina ja osallistuvat keskusteluun lähinnä puolustautumismielissä. (Jokinen 2002.)

Tasa-arvon edistäminen ei kuitenkaan voi olla vain toisen sukupuolen vastuulla. Muutoksen aikaansaaminen edellyttää, että tasa-arvokeskustelua ei enää nähdä vain naisten asiaksi eikä se jää yksinomaan naisten aktiivisuuden varaan. Miksi siis miesten kannattaisi ottaa osaa tasa-arvokeskusteluun ja -työhön - oman itsensä tähden?

Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa?

Miesten perinteinen vallan tavoittelu on johtanut sekä hyvin- että pahoinvointiin. Vaikka taloudellinen ja poliittinen menestys on kasautunut miehille, he kokevat myös suurimmat taloudelliset ja sosiaaliset tappiot. Miehet ovat yliedustettuina johtopaikoilla, mutta myös yhteiskunnan marginaalissa. Täydellisesti syrjäytyneiden kansalaisten noin kolmen prosentin ryhmä koostuu liki kokonaan miehistä. Samoin vangit, asunnottomat, alkoholistit ja ylivelkaantuneet ovat tyypillisesti miehiä.

Yksi miesten kilpailuorientoituneen kulttuurin kielteisimmistä piirteistä on miesten tapa jakaa valta keskenään ja rakentaa hierarkiaa alistamisen, väkivallan ja nujertamisen kautta. Käytäntö alkaa kehittyä jo poikaporukoissa, jossa vallasta neuvotellaan tappelemalla ja ”soittamalla suuta”. Miesten pukeutumista, seksuaalista käyttäytymistä, elekieltä, harrastuksia ja työuraa vahditaan naisia tiukemmin. Erilainen mies on yhteisön silmissä usein vaarallinen ennakkotapaus.

Tasa-arvokehityksen takia miehet ovat joutuneet sekä uusien vaatimusten että mahdollisuuksien eteen. Välittömät vaikutukset miehelle ovat menettämistä ja luopumista, esimerkiksi vallasta luopumista, kiristyvää kilpailua työmarkkinoilla ja uusia tehtäviä kotona. Tasa-arvokehityksen myöhemmät vaikutukset merkitsevät miehisyysmonipuolistumista ja muuttumista aiempaa joustavammaksi. Miehisyyttä ei tarvitse rakentaa vain työssä menestymisen ja kaveriporukan hyväksynnän kautta, vaan miehen on mahdollista olla miehekäs myös kodin, hoidon ja vanhemmuuden kautta.

Tasa-arvoistuminen mahdollistaa siis miehenä olemisen laajemman kirjon: mies saa entistä enemmän erilaisia tyylejä ja tapoja osoittaa maskuliinisuuttaan. Miehille tulee mahdolliseksi luopua oravanpyörästä ja valtataistelusta. Miesten on aiempaa helpompaa tehdä eroa perinteisesti maskuliiniseksi määriteltyihin käsitteisiin, kuten valtaan, alistamiseen ja kilpailuun.

Yllä oleva teksti on referaatti Arto Jokisen artikkelista: ”Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa?” teoksessa Tasa-arvopolitiikan haasteet, Holli, A. M., Saarikoski, T. ja Sana E. (toim.) 2002.

AJATUSVOIMISTELUA:

- Miksi tyttöjen ja naisten on usein helpompi mennä mukaan miesvaltaiseen lajiin kuin päinvastoin?
- Osaatko antaa esimerkin lajista, jota pojat ja miehet nykyisin harrastavat, mutta joka oli aiemmin nais- tai tyttövaltainen?
- Onko Arto Jokisen kuvaama maskuliinisuuden laajempi kirjo mahdollinen nykypäivän Suomessa?
- Liittykö miehen malliin selkeitä alueellisia eroja?
- Entä sukupolvieroja? Jos, niin millaisia?

Olennaista on sekä tunnistaa sosiaaliset sukupuoliroolit ja niihin liittyvät tarpeet ja ongelmat että etsiä niihin ratkaisuvaihtoehtoja. Perimmäisenä tavoitteena on lisätä ihmisten voimavaroja ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä ja tulevaisuuteensa. Oleellista on, että ihmiset itse ymmärtävät roolinsa ja haluavat muuttaa niitä silloin, kun ne joustamattomina rajoittavat yksilön toimintaa. Itsetarkoitus ei siis ole se, että kaikki alkaisivat esimerkiksi tehdä vastakkaisen sukupuolen perinteisiä töitä ja tehtäviä vastoin kiinnostustaan, mutta niille jotka sitä haluavat, se olisi mahdollista.

Teksti sisältää poimintoja Kuka pelkää genderiä? –julkaisusta, Tyttötyökansiota ja Tasa-arvosanastosta.

AJATUSVOIMISTELUA:

- Millaisia ominaisuuksia arvostetaan yhteisössämme erityisesti?
- Miten kuvailisit yhteisösi miesihannetta? Entä naisihannetta?
- Asetanko itse eri odotuksia tai vaatimuksia poikien ja tyttöjen käyttäytymiselle?
- Missä ja milloin tytöt ja pojat voivat kilpailla yhdessä omissa lajissani?

Kulttuuri luo odotuksia naisena ja miehenä olemisesta

Ympäröivä kulttuuri asettaa syntymästä asti tytöille ja pojille erilaisia odotuksia. Arjen käytännöt – pukeutuminen, käyttäytymissäännöt ja perinteet – tukevat tiettyjä arvoja ja normeja siitä, miten ihmisten tulisi elää yhdessä. Liikunta ja urheilu on osa tätä prosessia. Myös urheiluseura on paikka, jossa tytöt ja pojat oppivat sääntöjä, jotka kertovat, mitä miehenä ja naisena oleminen tarkoittaa, ja mikä miehille ja naisille on mahdollista. Ne määrittävät sekä sukupuoleen liitetyt arvot ja arvostukset että tavat ilmaista sukupuolisuutta.

Nämä sukupuolisuutta määrittävät ja ohjaavat käytännöt muodostavat kullekin yhteiskunnalle ominaisen sukupuolijärjestelmän. Sukupuolijärjestelmään sisältyy sukupuoleen liittyvät asenteet, vastuut, velvollisuudet ja oikeudet – esimerkiksi sukupuolten työnjakoa, vallanjakoa ja hoivavastuuta.

Sukupuoliroolit ovat siis opittuja käyttäytymismalleja ja odotuksia naisuudesta ja mieheydestä. Niiden taustalla voi löytää ajatuksen sukupuolten biologisista eroista, jotka saavat aikaan erilaiset ihmisenä olemisen ja toimimisen tavat naisille ja miehille.

Naisten ja miesten erilaiset roolit synnyttävät erilaisia tarpeita ja ongelmia. Roolien sisältämät vastuut, velvollisuudet ja oikeudet joko tukevat tai estävät ongelmien ratkaisua.

Lähestymistapoja sukupuolieroon

1. SUKUPUOLISOKEUS

"Eroja ei ole; olemme kaikki ihmisiä"

Sukupuolisokeudella tarkoitetaan tapaa, jolla ihmiset kieltäytyvät näkemästä, kuulemasta ja puhumasta sukupuolesta ja sen merkityksestä. Eriarvoinen asema selitetään johtuvan esimerkiksi yksilön henkilökohtaisista ominaisuuksista.

2. SUKUPUOLINEUTRAALI LÄHESTYMINEN

Sukupuolisokeus ja sukupuolineutraalius ovat lähellä toisiaan. Sukupuolisokeudessa lähestymistavassa sukupuoli eroja ei ole, ja sukupuolineutraalissa tavassa niiden olemassaolo saatetaan myöntää, mutta eroilla ei koeta olevan merkitystä. Kummankin lähestymistavan normina voi kuitenkin olla toinen sukupuoli.

Näennäisesti neutraaleilla säännöillä tai käytännöillä voi olla toisinaan epäedullinen vaikutus toiselle sukupuolelle. Samanlainen kohtelu ja tasa-arvoinen kohtelu ovat kaksi eri asiaa. 1970-luvun tasa-arvoajattelua leimasi "kaikille sama kohtelu" -periaate. Kuitenkin esimerkiksi monilla nuorisotaloilla kävijöistä 80 prosenttia oli poikia. Tämä ei ollut tarkoituksellista, mutta palveluissa molempia sukupuolia ei nähty.

Toinen esimerkki samanlaisen kohtelun epätasa-arvoisista vaikutuksista on käytäntö, jossa uralla etenemisen kriteerinä käytetään virkaiän pituutta tai keskeytymättömän palvelussuhteen kestoa. On todennäköistä, että on useampia miehiä kuin naisia, jotka ovat olleet mukana työelämässä keskeytystä ottaen huomioon lasten saantiin liittyvät poissaolot työelämästä.

Sukupuolineutraalius on tyyppillistä pohjoismaisessa kulttuurissa, jossa vallitsee kuvitelma jo toteutuneesta tasa-arvosta.

AJATUSVOIMISTELUA:

- Millaisia epäedullisia vaikutuksia näennäisesti sukupuolineutraaleilla säännöillä tai käytännöillä saattaa olla toiselle sukupuolelle liikunnassa ja urheilussa?

3. SUKUPUOLISTEREOTYPIAT

Sukupuolistereotyyppit ovat yksinkertaistuksia, kaavamaisia ja vanhankantaisia uskomuksia ja odotuksia siitä, minkälaisia miehet ja naiset "yleensä" ovat, miten yksilöiden tulee käyttäytyä täyttääkseen "oikeanlaisen" naiseuden tai mieheyden kriteerit.

Sukupuolistereotyyppia korostaa kaikkien naisten keskinäistä samankaltaisuutta, samoin kuin kaikkien miesten samanlaisuutta ja vähättelee yksilöiden välisiä eroja niputtaen yksilöt yhden yleistävän mallin alle. Stereotyyppit sisältävät usein negatiivisen ennakkoluuloisuuden, ja niitä käytetään helposti vallitsevan epätasa-arvoisen tilanteen ylläpitämiseen.

Käsitteitä mies (miehinen) ja nainen (naisellinen) määritellään yhä uudelleen ja niille annetaan uusia sisältöjä. Kun nojaututaan vahvoihin käsityksiin sukupuolten eroista, vaarana on että luodaan tarpeettomia rajoja sukupuolten välille. Lähestymme mielellämme sukupuoli eroja vastakohtaisuuksina, jotta voisimme paremmin erottaa heidän erilaisen käyttäytymisen. Tällöin keskitytään usein eroihin ja unohdetaan yhtäläisyydet, vaikka tosiasiaa erot ovat liukuvia ja vaikeasti rajattavia. Erilliset odotukset luovat erillistä käyttäytymistä.

AJATUSVOIMISTELUA :

- Tuetaanko yhteisössämme eri sukupuolten välistä ja keskinäistä erilaisuutta?
- Onko omassa lajissani jotain, jota pidetään ns. naisellisena? Entä ns. miehisenä?

Iltapäiväkerhossa tytöiltä loppuivat pelit

Erään koulun iltapäiväkerhossa ekaluokkalaiset tytöt ja pojat jaettiin eri ryhmiin niin, että pojat pelasivat sählyä ja tytöille annettiin piirros- ja askartelutehtäviä. Vielä vuotta aiemmin samat lapset olivat pelanneet keskenään sählyä päiväkodissa, niin tytöt kuin pojatkin. Koulussa heidät kuitenkin jaettiin sukupuolen mukaan erillisiin ryhmiin, mikä turhautti varsinkin palloilusta kiinnostuneita tyttöjä. Osa heistä harrasti jalkapalloa vapaa-ajallaan, mutta koulussa heille sopivammaksi nähtiin hiljainen kädentö.

4. SUKUPUOLIIHERKKYYS

Sukupuoliiherkkyys tai -sensitiivisyys tarkoittaa sukupuoleen liittyvien merkitysten ja arvostusten tiedostamista. Sukupuolinäkökulman huomiointi on ottaminen kaikilla yhteiskunnan tasoilla ja toiminnoissa on todellisen sukupuolten välisen tasa-arvon edellytys.

Sukupuoliiherkällä lähestymistavalla pyritään saamaan esiin molempien sukupuolten tarpeet ja kokemukset. Sukupuoliiherkkyys ei tarkoita sitä, että korostetaan naisten ja miesten eroja, vaan tunnistetaan sukupuoliin helposti liitetyt stereotyyppit ja kahtiajaottelut. Tavoitteena on, että yksilöt voisivat tehdä valintoja omien taipumustensa eikä sukupuolioletusten mukaan. Nimensä mukaisesti sukupuoliiherkkä näkemys on siis herkkä sukupuolieroille, mutta valmis suhtautumaan kriittisesti eriarvoisuuden ja sukupuoliroolien rajoittavaan puoleen.

Olemme tietoisia monista keskimääräisistä eroista tyttöjen ja poikien käytöksessä eri ikävaiheissa (ks. esim. Naiset ja miehet liikunnan harrastajina ja vapaaehtoistoimijoina). Kuitenkin eri sukupuolta olevat yksilöt voivat monilta ominaisuuksiltaan olla lähempänä toisiaan kuin samaa sukupuolta olevat. Tytöt ja pojat ratkaisevat oman suhtautumistapansa yhteiskunnan välittämiin sukupuolta koskeviin viesteihin.

Heitä ei siis pidä nähdä kahtena erillisenä ryhmänä, joilla on automaattisesti täysin toisistaan poikkeavat vastakkaiset tarpeet. Jos toiminta jaetaan jyrkästi tyttöjen ja poikien välillä, voi tämä tarkoittaa sitä, että lapset eivät saa koskaan mahdollisuutta kokeilla kaikenlaisia aktiviteetteja vaan ainoastaan sellaisia, jotka perinteisesti ”sopivat” tytöille tai pojille.

Liikuntatoiminnassa sukupuoliiherkkyydellä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että ohjaaja tai valmentaja pyrkii kohtelemaan lasta tai nuorta yksilönä ja kasvattamaan ja ohjaamaan häntä nuoren oman kiinnostuksen ja tarpeiden pohjalta. Toimijan näkökulmasta sukupuoliiherkkyys voi olla pyrkimystä tunnistaa mahdollisia esteitä, joita oma yhteisö – seura, järjestö tms. – asettaa esimerkiksi vähemmistönä olevan sukupuolen osallistumiselle toimintaan ja päätöksentekoon. Tällöin voidaan jo etukäteen miettiä, miten esteiden vaikutusta voitaisiin vähentää tai miten ne voitaisiin poistaa.

Sukupuolisidonnaiset käsitykset ja asenteet ovat enimmäkseen piileviä ja identiteettiin liittyviä. Käsitykset – esimerkiksi siitä, mikä sopii ja on

tyypillistä tytölle, ei sovi eikä saa olla tyypillistä pojalle – tulevat usein ilmi vasta käytännön tilanteissa ja yllättäen.

Olennaista onkin oppia tiedostamaan omat sukupuoleen liittyvät asenteet, ihanteet ja odotukset ja tunnistamaan niihin liittyviä tarpeita, mahdollisuuksia ja rajoituksia sekä sitä, miten ne vaikuttavat käyttäytymiseemme. Tietämättämme vaadimme tytöiltä ja pojilta sekä aikuisilta kanssaihmisiltä eri asioita, vaikka periaatteessa uskomme käyttäytyvämmekin sukupuolella ei olisi merkitystä.

Hyvässä seurassa edistetään aidosti tasa-arvoisten käsitysten juurtumista liikunnan ja urheilun arkitilanteisiin. Esimerkiksi sellaiset termit kuin ”neitipalloilu” ja ”hamekiekkoilu” viestittävät, että toinen sukupuoli on huonompi; ”neitipalloilu” on epäonnistumista ”oikeassa” palloilussa. Tällaiset käsitteet asettavat häpeän ja voittamisen samalle vaakalaudalle. Niiden käyttö laskee kynnystä loukata toista sukupuolta myös muulla tavoin.

Tämän tekstin pohjana on Tasa-arvoa valtavirtaan -julkaisu, tasa-arvo-konsultti Sinikka Mustakallion luento SLU:n tasa-arvoseminaarissa 2002, Tyttöjen Talon johtajan Mari Uusitalon luento SLU:n tasa-arvoseminaarissa 2002, Kuka pelkää genderiä? -julkaisu, Tyttötyökansio sekä Kultur och fritid – för vem?

AJATUSVOIMISTELUA

- Mieti 3-4 asiaa, jotka voisivat kasvattaa tyttöjen / poikien myönteistä minäkuvausta ja itsearvostusta liikuntatoiminnassa
- Miten suhtaudun ohjaus- tai valmennustilanteessa lapseen tai nuoreen, joka on:
 - kunnianhimoinen poika – kunnianhimoinen tyttö?
 - yksinäinen poika – yksinäinen tyttö?
 - häirikkötyttö – häirikköpoika?
 - johtajatyttö – johtajapoika?

- Pyrinkö tietoisesti ohjaamaan nuorta eri lajeihin hänen kiinnostuksensa pohjalta vai painavatko perinteet ja/tai lähiympäristön asenteet ohjauksessani enemmän?
- Voisiko oma lapseni harrastaa mitä lajia tahansa, jos esimerkiksi talous sallii?
- Millä tavoin voin tukea niiden poikien itseluottamusta, jotka haluavat vaihtaa jääkiekon tanssiharrastukseen?
- Millaisia kehoon ja ulkonäköön liittyviä ihanteita välitän nuorille valmennuksessa tai ohjauksessa?

Tunteiden kokeminen - sallittua myös pojille?

Seurasin erään 13-vuotiaiden poikien jääkiekkjoukkueen sopeutumista kriisiin, jossa valmentaja oli juuri jättänyt joukkueen hämmäntävällä tavalla. Seuran edustaja kävi puhumassa asiasta pojille pukukopissa. Hän totesi, että syy valmentajan lähtöön ei ollut poikien, mutta syytä hän ei silti halunnut kertoa, vaikka se olisi aivan hyvin ollut kerrottavissa. Sen sijaan hän sanoi, että tähän ei pysähdytä, se joka pysähtyy, kusee omaan nilkkaansa ja nyt on tärkeintä, että mennään 110 lasissa täysii eteenpäin.

Kovaa eteenpäin on se miesten malli. Eteenpäin menossa ei olekaan mitään pahaa, sillä eteenpäinhän pojat joka tapauksessa haluavat harrastuksessaan mennä. Mutta suljetaanko mieli heränneiltä tunteilta, eikä niitä saa kokea ja käsitellä – siinä on se valinta.

Tunteet koetaan usein miesten maailmassa pelottaviksi aivan turhaan. Vaikka niitä omassa itsessä keuhetaan, on toiselle tilan tekeminen vaikeata: sopivan ajan varaaminen sen miettimiseen, miltä tilanne tuntui pojista, mitä he haluavat sanoa tai mitä he ajattelevat. Spontaanisti sillä tavalla toimivat kaikki lapset ja aikuiset, jotka ovat löytäneet merkityksen sille, että omien tunteiden kokeminen on arvokasta eikä kavahdettavaa.

Lastenpsykiatrian erikoislääkäri Hannu Westerinen Setlementtinuorten liiton Poikatyo-seminaarissa 2001.

3. Miksi tasa-arvoa liikunnan ja urheilun arkeen?

Tasa-arvo tai sen vajuus tai puute on yksi olennainen tekijä, joka vaikuttaa usein siihen, millä tavoin sitoudumme tiettyyn yhteisöön ja sen toimintaan – oli se sitten urheilijana, vapaaehtoisena toimijana tai palkattuna työntekijänä. Arjen tasa-arvo mitataan esimerkiksi siinä, onko yhteisön ilmapiiri sellainen, joka sallii erilaisten ihmisten mukanaolon ja jossa erilaiset osaamistavat saavat arvostusta ja tilaa. Arjessa käy selville myös se, sallitaanko erilaisten mielipiteiden esiintulo sekä yhteisön eri jäsenien todelliset mahdollisuudet vaikuttaa toiminnan kehittämiseen. Jos yhteisön erilaisten ihmisten vastaukset näihin kysymyksiin ovat myönteisiä, emme ehkä ole aivan hakoteillä, jos uskomme, että kyseessä on ainakin tasa-arvoon pyrkivä yhteisö.

Parhaassa tapauksessa liikunta ja urheilu voi tarjota turvallisen ja haasteellisen yhteisön, jonne jokainen voi tulla omana itsenään ilman pelkoa, miten joku ominaisuus vaikuttaa kohteluun.

Mitä tasa-arvo tarkoittaa liikunnassa ja urheilussa?’

Kuten on edellä todettu, tasa-arvon käsite on edelleen latautunut ja ristiriitaisia tunteita herättävä niin liikuntaelämässä kuin yhteiskunnassamme laajemmin. Toisinaan onkin tarpeellista miettiä tapoja, joilla tasa-arvon keskeisiä ajatuksia voisi viestittää eri sanoin kiinnittämällä huomiota tasa-arvon konkreettiseen merkitykseen arkielämässä.

Tasa-arvon sijasta voidaan puhua esimerkiksi ihmisarvosta, kun näkökulmana on erilaisten ihmisten ja heidän tekemisensä kunnioittaminen; oikeudenmukaisuudesta silloin, kun puhumme esimerkiksi resurssien jakautumisesta ja demokratiasta silloin, kun on kysymys erilaisten ihmisten todellisista mahdollisuuksista osallistua toimintaan ja vaikuttaa asioihin. Nämä kolme sanaa – ihmisarvo, oikeudenmukaisuus ja demokratia – herättävät harvemmin vastustusta, ja samalla voidaan kuitenkin pureutua perusteellisesti moniin ajankohtaisiin tasa-arvokysymyksiin.

IHMISARVO

Pyritään luomaan yksilöä ja hänen hyvinvointiaan kunnioittava ilmapiiri. Toinen sukupuoli ei ole toista parempi tai huonompi; erilainen on erilainen. Yhteisössä arvostetaan kaikkien osaamista ja työtä tasapuolisesti.

AJATUSVOIMISTELUA

- Saavatko yhteisömme jäsenet johdolta tasapuolisesti arvostusta, tukea ja palautetta?
- Rohkaistaanko yhteisömme jäseniä yhteistyöhön ja ilmaisemaan omia mielipiteitään pelkäämättä, että leimataan hankalaksi tai yhteistyökyvyttömäksi?
- Palkitaanko yhteisössämme perinteisten sukupoliroolin vahvistamisesta vai sallitaanko myös ns. rajanylittävä sukupuolinen käyttäytyminen?
- Millä tavoin yhteisössämme keskustellaan ihmisten erilaisesta seksuaalisesta suuntautumisesta?

OIKEUDENMUKAISUUS

Millaiset ovat erilaisten ihmisten todelliset mahdollisuudet osallistua liikuntatoimintaan harrastajina ja toimijoina? Harrastajan näkökulmasta oikeudenmukaisuus voi kiteytyä kysymykseen siitä, kuka saa mitä, missä ja milloin – ja millä ehdoin. Resurssit käsittävät esimerkiksi:

- tiloja (esim. harjoituspaikat)
- ajankäyttöä (esim. salivuorot)
- taloudellisia resursseja (esim. rahanjako tietyille lajeille tai harrastajaryhmille)
- ohjausta, valmennusta, avustusta ja muita tukipalveluja

Valtaosa tasa-arvovaltuutetulle tulevista liikuntaan ja urheiluun liittyvis-

tä selvityspyynnöistä koskevat tänä päivänä julkisten liikuntapaikkojen tilojen epäoikeudenmukaista jakoa nais- ja miesvaltaisten lajien välillä.

Eräällä talvikaudella vaihdoimme jääpallon harjoitusvuoroja seuramme naisten (korkein naistensarjataso) ja miesten (korkein miestensarjataso) joukkueiden välillä. Kun sitten miesten joukkue tulee uudella vuorolleen ensi kertaa jäälle, jää ei ole ainoastaan kulunut vaan täysin rikkoontunut edellisen vuoron jäljiltä. Eräs joukkueen pelaajista etsii hallin vahtimestarin ja kysyy, mistä syystä jää on ala-arvoisessa kunnossa. Siihen vahtimestari toteaa hämmentyneenä: "Oi anteeksi! Me kun luulimme, että nyt on naisten harjoitteluvuoro."

Jääpalloilijan kertomus Sanning eller konsekvens -julkaisusta, Riksidrottsförbundet 2003

Toimijan näkökulmasta resursseilla tarkoitetaan erilaisten ihmisten todellisia mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan kehittämiseen esimerkiksi seuraavista näkökulmista:

- tehtävienjako – millaiset normit ohjaavat eri tehtäviin sijoittumista?
- tiedonjako
- erilaisten mielipiteiden esiintulon mahdollisuudet
- erilaisten ihmisten todellinen vaikutusvalta päätöksentekotilanteissa
- kenellä on oikeus käyttää ja oikeus hallita resursseja?

AJATUSVOIMISTELUA

- Panostetaanko yhteisössämme taloudellisesti siihen, että molemmilla sukupuolilla on mahdollisuus löytää kiinnostavaa toimintaa?
- Millä perusteella jaamme yhteisömme taloudelliset resurssit sukupuolten kesken?
- Millä perusteella jaamme toimintaamme varten olevat tila- ja aikaresurssit sukupuolten kesken?
- Millä tavoin kustannetaan jokapäiväiseen toimintaan liittyvät kulut, kuten välineet, kassit, harjoitusvaatteet, ruokailu, kuljetukset jne.? Onko näissä eroja sukupuolten välillä?
- Onko yhteisömme jäsenillä tasavertaiset mahdollisuudet kouluttaa itseään?
- Onko molemmilla sukupuolilla yhtäläiset mahdollisuudet osallistua kilpailutoimintaan kaikilla tasoilla?
- Kenellä on valta päättää, mille tapahtumille annetaan tilat ja muita resursseja?
- Harjoitetaanko yhteisössämme oikeudenmukaista palkkapolitiikkaa?
- Ovatko kilpailuista saatavat palkinnot tasavertaiset molemmille sukupuolille?
- Millainen on tyypillinen sukupuolijakauma yhteisömme järjestämän tapahtuman tai tilaisuuden osanottajissa?
- Onko yhteisömme järjestämissä tilaisuuksissa – esimerkiksi koulutuksissa – asiantuntijoina molempia sukupuolia?

DEMOKRATIA

Toiminnan demokraattinen kehittäminen ja päätöksenteko edellyttävät, että toimijoina ja päätöksentekijöinä on eri väestöryhmien edustajia erilaisine taustoineen, tarpeineen ja näkökulmineen. Ihmiset eroavat toisistaan paitsi sukupuolen perusteella, myös toimintakyvyn, iän, etnisen ryhmän, kielen, seksuaalisen suuntautumisen, varallisuuden jne. osalta.

Kysymys ei siis ole yhden ainoan naisnäkökulman esiin tuomisesta, vaan tavoitteesta antaa erilaisten äänien tulla mukaan keskusteluun ja päätöksentekoon. Olennaista on näkymättömien ja vailla valtaa olevien ryhmien nostaminen näkyviin ja niiden osallistumismahdollisuuksien tukeminen ja seuraaminen omia asioitaan koskevassa päätöksenteossa.

AJATUSVOIMISTELUA

- Toimivatko molemmat sukupuolet yhteisössämme erilaisissa tehtävissä ja asemissa?
- Osallistuvatko molemmat sukupuolet toiminnan suunnitteluun?
- Huolehditako yhteisössämme tasapuolisesta tiedonjaosta eri toimijoiden kesken?
- Millainen sukupuolijakauma on yhteisömme päätöksentekokolmessa?
- Millä tavoin rekrytoimme uusia ihmisiä toimintaamme mukaan harastajiksi? Entä päätöksentekijöiksi?
- Pidetäänkö yhteisössämme huolta siitä, että päätöksentekijöiksi hakeutuu ja nousee eri-ikäisiä miehiä ja naisia? Millä tavoin tämä varmistetaan?
- Millaisia pätevyysvaatimuksia asetetaan eri tehtäviin? Kuka määrittelee sen, mikä katsotaan pätevydeksi?

Todellista valtaa on suunnitteluun osallistuminen

Miksi molempia sukupuolia tarvitaan toiminnan eri tasoille?

VAPAAEHTOISTEN TARVE

Vapaaehtoisuuteen perustuvassa liikuntakulttuurissa tarvitaan jatkuvasti uusia innostuneita toimijoita. Lähes jokaiselle liikuntaseuralle on tärkeää, että kentällä on riittävä joukko vapaaehtoisia toimijoita, jotka haluavat ja osaavat toimia liikunnan ja urheilun eri alueilla. Mistä siis

saadaan tekijät, kun uusia vapaaehtoisia tarvitaan jatkuvasti yhä monimutkaistuviin tehtäviin?

Voidaan sanoa, että molempien sukupuolten aktiivinen osallistuminen liikunnan parissa tehtävään työhön on liikuntakulttuurin elinkysymys. Tuoreimman liikuntatutkimuksen (2005-2006) mukaan miesten osallistuminen seuratyöhön on lisääntynyt enemmän kuin naisten. Naisissa on kuitenkin edelleen merkittävää potentiaalia seuratoimintaan. Onnistunut rekrytointi edellyttää sukupuolisen tasa-arvon edistämistä seuratyön kaikilla tasoilla.

TOIMINNAN KEHITTÄMISEN EDELLYTYS

Jotta liikuntakulttuuri säilyy elinvoimaisena, sen täytyy tarjota toimintaa, jonka mahdollisimman moni kokee omakseen ja haluaa hakeutua sen piiriin. Jos erilaisten ihmisten näkökulmia ei huomioida toiminnassa ja päätöksenteossa, kehitys ei etene parhaalla mahdollisella tavalla. Sisältö ei vastaa kysyntää, jos eri sukupuolten, iältään ja toimintakyvyltään erilaisten ja liikuntaa eri tavoitteita varten harrastavien tarpeet ja kokemukset ohitetaan toiminnan kehittämisessä ja päätöksenteossa.

Tasa-arvotyössä on siis kysymys kaikkien mahdollisten voimavarojen yhdistämisestä liikunnan ja urheilun kehitysedellytysten parantamiseksi.

Miten tasa-arvo muuttaa liikunnan ja urheilun arkea?

Lisääntyvä naisten määrä liikunnassa ja urheilussa ei automaattisesti takaa eettisesti herkempää ja kasvatuksellisesti tietoisempaa toimintaa. Olennaisin merkitys eri toimintaryhmien mukaan saamisella on se, että erilaisten ihmisten näkemysten ja kokemusten esiin saaminen ja vaikutusvallan lisääminen monipuolistaa ja moniarvoistaa toimintaa inhimillisempään, erilaisten ihmisten tarpeet huomioivaan suuntaan. Tällaisessa toimintaympäristössä ei myöskään yksipuolinen vallankäyttö ole todennäköistä. (Ks. esim. Tiisonen 2001.)

Tasa-arvo – toiminnan tulevaisuuden turva

Nykypäivänä tunnustetaan – erityisesti liike-elämässä – tasa-arvon edistämisen hyötynäkökohdat. Tasa-arvoinen yhteisö on tyytyväisten ihmisten paikka, jossa erilaisuus nähdään voimavarana eikä mahdollisena ongelmana. Vaikka ihmiset eroavat toisistaan monin tavoin, yhteistä heille on halu itsensä kehittämiseen ja yhteisöön kuulumiseen.

Hyvässä ilmapiirissä erilaiset osaamistavat saavat arvostusta ja tilaa. Niin liikunnan ja urheilun harrastajan, vapaaehtoisen toimijan kuin palkatun toimihenkilön kannalta tasa-arvo merkitsee mahdollisuutta hyödyntää täysimääräisesti osaamistaan tukea antavassa yhteisössä. Nykyisin vaadittavat nopeat muutokset edellyttävät nopeaa oppimista, jota myös erilainen osaaminen edesauttaa. Työkalut hyvinvoivan yhteisön ja tulosten aikaansaamiseksi ovat siis moninaisuus ja sen arvostaminen sekä erilaisten osaamistapojen hyödyntäminen.

Tasa-arvoinen ilmapiiri mahdollistaa avoimen keskustelun, jossa sallitaan erilaisten mielipiteiden esiintulo. Tällainen ilmapiiri edistää yhteisön toimijoiden motivaatiota, innovaatioiden syntymistä ja tuloksellisuutta. Vireän moniarvoisen yhteisön piiriin yhä useampi haluaa hakeutua.

Tasa-arvoa vaalivan yhteisön toimintaan myös sitoudutaan mieluummin pitkiksi ajoiksi. Ihminen, joka kokee, ettei hänen osallistumistaan ja osaamistaan arvosteta, jää ennen pitkää pois toiminnasta. Vain hyvinvoiva työntekijä tai vapaaehtoinen toimija sitoutuu.

Siten tasa-arvo on liikunnan kansalaistoiminnan kehittämisen voimavara ja tulevaisuuden turva.

Yllä olevan tekstin taustalla on Tasa-arvoa valtavirtaan -julkaisu (2002).

4. Millaista on liikunnan ja urheilun arki sukupuoli-näkökulmasta?

Liikunnan ja urheilun sukupuoltilastot pähkinänkuoressa

- poikien ja tyttöjen välillä ei ole juurikaan eroa urheilun ja liikunnan harrastamisessa yleensä: pojista 92 % ja tytöistä 91 % harrastaa liikuntaa
- suurempi osa naisista kuin miehistä liikkuu riittävästi, vaikkakin erot liikunnan harrastamisen määrässä miesten ja naisten välillä ovat pieniä
- liikuntaseurojen harrastajista miespuolisia on 58 % ja naispuolisia 42 %
- liikunnan vapaaehtoistyöhön osallistuu tänä päivänä yli 530.000 suomalaista, joista naisia on 221.000 (42 %)
- liikuntajärjestöjen hallitusten jäsenistä on naisia runsas neljäsosa (26 %)
- liikuntajärjestöjen puheenjohtajista on naisia 14 prosenttia
- liikuntajärjestöjen toiminnanjohtajista naisia on runsas viidennes (22 %)

TYTTÖJEN JA POIKIEN SUOSITUIMMAT LAJIT

Tytöt	Pojat
1. uinti	1. jalkapallo
2. pyöräily	2. salibandy
3. hiihto	3. pyöräily
4. kävely- ja juoksulenkkeily	4. jääkiekko
5. luistelu, tanssi, voimistelu	5. hiihto

Lähde: Liikuntatutkimus 2005-2006

Naiset ja miehet liikunnan harrastajina ja vapaaehtoimijoina

SLU, Kuntourheiluliitto, Nuori Suomi, Olympiakomitea ja Helsingin kaupungin liikuntavirasto ovat teettäneet Suuren kansallisen liikuntatutkimuksen vuosina 2001-2002, 2005-2006 sekä 2009-2010 yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Tutkimusten toteuttajana on Suomen Gallup Oy. Tutkimus koostuu kolmesta osasta: Vapaaehtoistyö, Aikuisliikunta ja Lapset ja nuoret.

Poikien ja tyttöjen välillä ei ole juurikaan eroa liikunnan harrastamisessa yleensä

Käytännössä yhtä moni pojista ja tytöistä harrastaa liikuntaa. Mikäli aktiiviseksi liikunnan ja urheilun harrastajiksi tulkitaan yli kolme kertaa viikossa urheilevat, niin silloin pojat ovat tyttöjä aktiivisempia ja varttuneemmat 12-14 -vuotiaat muita useammin harrastavia. Lasten ja varhaisnuorten keskuudessa pojat ovat siis aktiivisempia urheilun harrastajia kuin tytöt. Jossakin aikuistumisen vaiheessa naiset kuitenkin ohittavat miehet liikunta-aktiivisuudessa.

Poikien ja tyttöjen eniten käyttämät liikuntapaikat poikkeavat toisistaan jonkin verran. Pojat käyttävät tyttöjä useammin rakennettuja ulkoliikuntapaikkoja, palloilusaleja (mm. jalkapallo ja salibandy), jäähalleja ja pihon- ja/piha-alueita (mm. pallopelit ja rullalautailu). Tyttöjen poikia enemmän käyttämiä liikuntapaikkoja ovat voimistelusalit (voimistelu, tanssi, aerobic) ja kevyen liikenteen väylät (pyöräily, lenkkeily ja rullaluistelu).

Tyttöjen ja poikien harrastamat lajit poikkeavat toisistaan tuntuvasti. Yhden lajin harrastaminen on tyypillisempää tytöille kuin pojille. Tytöt harrastavat moninkertaisesti poikiin verrattuna aerobicia, eri voimistelulajeja, ratsastusta, tanssia sekä taitoluistelua. Tytöt suuntautuvat perusliikuntalajeihin poikia useammin hiihtoa lukuun ottamatta. Tyypillisesti poikavaltaisia lajeja ovat mm. jalkapallo, jääkiekko ja salibandy.

Pojat ovat innokkaampia kilpailuihin ja otteluihin osallistujia kuin tytöt. Pojat myös harrastavat tyttöjä useammin lajeja, joissa järjestetään kilpailuja ja otteluita.

Monissa lajeissa vallitsee likimain täydellinen tasapaino tyttöjen ja poikien välillä. Suunnilleen yhtä paljon tyttö- ja poikaharrastajia löytyy esim. suunnistuksessa, yleisurheilussa, tenniksessä, lentopallosta, kuntosaliharjoittelussa, potkunyrkkeilyssä sekä eräissä muissa kamppailulajeissa.

Pojat kuuluvat tyttöjä useammin urheiluseuraan, kun taas tytöt liikkuvat enemmän omatoimisesti yksin ja käyttävät kunnallisia sekä yksityisten yritysten palveluita useammin kuin pojat. Pojat urheilevat tyttöjä useammin seurojen lisäksi koulujen urheilukerhoissa sekä omatoimisesti kaveriporukoissa.

Poikien seuraharrastaminen on lisääntynyt enemmän kuin tyttöjen. Seurojen ulkopuolella olevat tytöt ovat hieman kiinnostuneempia urheiluseuroista kuin pojat.

Pojat haluavat tyttöjä useammin harrastaa ja keskittyä seurassa yhteen lajiin. Tytöt puolestaan tutustuisivat mieluummin useisiin lajeihin. Pojat ovat selvästi tyttöjä kiinnostuneempia jalkapallosta ja jääkiekosta urheiluseuroissa. Tytöt ovat poikia useammin kiinnostuneita mm. yleisurheilusta, voimistelusta, uinnista, tanssista, kori- ja lentopallosta ja ratsastuksesta. Tulokset kielivät siitä, että poikien mielenkiinto kohdentuu tyttöjä useammin muutamien harvoihin palloilulajeihin (jalkapallo, jääkiekko ja salibandy).

Suurempi osa naisista kuin miehistä liikkuu riittävästi

Suurempi osa naisista kuin miehistä liikkuu riittävästi, vaikkakin erot liikunnan harrastamisen määrässä miesten ja naisten välillä ovat pieniä. Naisilla on monipuolisempia liikuntaharrastuksia kuin miehillä ja lisäksi naisten keskuudessa on vähemmän niitä, jotka eivät harrasta mitään lajia. Miesten keskuudessa on yli kaksi kertaa enemmän täysin liikuntaa karttavia.

Miehet harrastavat naisia useammin voimaperäistä ja rasittavaa liikuntaa. Naisille tyypillistä on ripeä ja reipas liikkuminen, joka johtaa jonkinasteiseen hikoiluun ja hengityksen kiihtymiseen. Vaikka molemmissa ryhmissä samaistutaan voimakkaimmin kuntoliikkujiksi, miesten keskuudessa ”sporttiluonnehdinnat” kilpa- ja kuntourheilija ovat yleisempiä kuin naisten parissa. Naiset kutsuvat itseään miehiä useammin terveystyypiksi sekä arki- ja hyytöliikkujiksi.

Naisten ja miesten eniten käyttämät liikuntapaikat poikkeavat toisistaan jonkin verran. Naisten miehiä enemmän käyttämiä liikuntapaikkoja ovat kevyen liikenteen väylät (sauvakävely ja kävelylenkkeily) ja voimistelusalit (kuntovoimistelu, aerobic). Miehet puolestaan käyttävät naisia useammin palloilusaleja (mm. salibandy, lentopallo, koripallo), jäähalleja ja rakennettuja ulkoliikuntapaikkoja.

Miehet ovat naisia aktiivisempia urheiluseuroissa. Miehistä 16 prosenttia liikkuu seurassa, naisista 12 prosenttia. Naisten ja miesten ero on kuitenkin kaventunut. Seurat ovat saaneet lisää naisia mutta menettäneet miesharrastajia. Myös työpaikan järjestämä liikunta on jonkin verran enemmän miesten ”heiniä”. Naiset ovat kuitenkin myös tässä suhteessa ottaneet miehiä kiinni.

Naiset maksavat harrastuksestaan enemmän, koska kaupalliset palvelut ovat julkisia kalliimpia.

Miehille on tarjolla enemmän julkisin varoin tuettua liikuntaa. Naisvaltaisten lajien, kuten aerobican, kuntovoimistelun, ratsastuksen ja tanssin tarjonnasta taas melkoinen osa on kaupallista. Niinpä yksityisten liikuntapalvelujen käyttäjistä jopa kolme neljäsosaa on naisia. Tämä tarkoittaa usein myös sitä, että naiset maksavat harrastuksestaan enemmän, koska kaupalliset palvelut ovat julkisia kalliimpia.

Miehet ovat naisia innokkaampia osallistumaan joukkotapahtumiin, turnauksiin ja kilpailuihin tai pitkäaikaisiin kampanjoihin. Pienemmissä lajeissa on neljä lajia, joissa naiskilpailijoiden lukumäärä on suurempi kuin miesten: yleisurheilu, pesäpallo, ratsastus ja kävelylenkkeily. Naiset osallistuvat aktiivisesti myös yksittäisiin joukkotapahtumiin.

Kaksi kilpailullisten harrastajiensa osalta suosituinta lajia, salibandy ja jalkapallo, ovat erityisen miesvoittoisia. Kolmanneksi eniten kilpailijoita keräävän lentopallonkin osalta miehet muodostavat enemmistön, mutta naisten suhteellinen osuus on paljon suurempi kuin salibandyn tai jalkapallosta. Lajit (golf, kaukalopallo, jääkiekko jne.), joilla on seuraavaksi eniten kilpailijoita, ovat taas miesvoittoisia.

Muutamissa lajeissa sukupuolen mukaiset erot ovat pieniä tai puuttuvat täysin. Esimerkiksi hiihtoa harrastaa miehistä 24 prosenttia, naisista 21 prosenttia. Kuntosaliharjoittelu ja rullaluistelu ovat yhtä suosittuja miesten ja naisten keskuudessa.

Naisten osallistuminen liikunnan vapaaehtoistoimintaan kasvanut

Liikunnan kansalaistoiminta vetoaa voimakkaammin miehiin kuin naisiin, miesten suhteellinen osuus onkin kasvanut johdonmukaisesti. Liikunnan vapaaehtoistyöhön osallistuu tänä päivänä yli 530 000 kansalaista, joista yli 221.000 on naisia. Vapaaehtoistoimintaan käytetyssä ajassakin on eroja sukupuolten välillä. Toimintaan osallistuvat miehet (11 tuntia) käyttävät kuukaudessa enemmän aikaa kuin naiset (9 tuntia).

Koska vapaaehtoistoimintaan osallistuu enemmän miehiä, on myös useimmilla tehtäväalueilla enemmän miehiä kuin naisia. Selvästi miesvaltaisia tehtäviä ovat mm. valmentaminen, tuomari- ja arviointitehtävät, ohjaajana, kouluttajana tai apuohjaajana toimiminen ja hallinnolliset tehtävät. Suhteellisesti naisvaltaisia tehtäviä ovat huolto- ja toimiminen tukena ja kannustajana, kyyditsijänä sekä toimitus-, järjestely- tai myyntitehtävissä kuntotapahtumissa. Sukupuolten tehtävälajien vertailu aiempiin tutkimuksiin kertoo, että miehet hoitavat aiempaa enemmän erilaisia vapaaehtoistehtäviä. Jonkinlaista roolijaon tasa-arvoistumista on havaittavissa siinä, että selvästi aiempaa useampi miehistä toimii huoltotehtävissä ja puuhaihmisena. Näin ollen ero naisiin on siis kaventunut. Tasa-arvoistuminen näkyy myös siinä, että naiset ovat kuroneet miesten kaulaa kun puhutaan hallinnollisista tehtävistä. Sen sijaan valmennus-, ohjaus- ja tuomaritehtävissä miesten ja naisten välinen ero on, jos mahdollista, kasvanut entisestään.

Sukupuolen mukainen työnjako näkyy myös ensisijaisten kohdealueiden valinnassa. Miehet toimivat naisia useammin kilpailutoiminnan sektorilla ja naiset puolestaan lapsi- ja nuorisotoiminnan sekä harrastus- ja kuntoliikunnan alueilla. Verrattuna aikaisempiin tutkimuksiin naisten ja miesten väliset roolierot ovat kasvaneet etenkin kilpailu-, harrastus- ja kuntoliikuntatoiminnan osalta. Kilpailutoiminnan painoarvo on lisääntynyt miesten keskuudessa, kun puolestaan naiset painottavat yhä enemmän kunto- ja harrastustoimintaa.

Miehet ovat innokkaampia seuraamaan eri lajien kilpailuja ja otteluita paikan päällä kuin naiset. Naisten enemmän paikan päällä seuraamia lajeja ovat aerobic, ratsastus, taitoluistelu, tanssi, uinti ja voimistelu.

Miehistä suurempi osa pitää hyvää kansainvälistä menestystä naisia useammin ehdottoman tärkeänä asiana. Lajeittain eroteltuna naiset halusivat menestystä hiihdossa ja mäkihypyssä useammin kuin miehet. Miesten odotukset kohdentuvat naisia useammin yleisurheiluun, jääkiekkoon, jalkapalloon ja autourheiluun.

Suomalaiset aikuiset käyttävät liikuntaharrastuksiinsa keskimäärin 570 euroa vuodessa. Miehet sijoittavat liikuntaharrastuksiinsa lähes kaksi kertaa naisten käyttämän summan. Miehet maksavat 736 euroa naisten summan ollessa 407 euroa.

Liikuntatutkimuksen 2001-2002 yhteenvedon sukupuolinäkökulmasta on koostanut Kirsi Koikkalainen, SLU:n tasa-arvotyön assistentti.

LIIKUNTATALOUDESTA SUKUPOULINÄKÖKULMASTA

Jyväskylän yliopiston selvityksen mukaan naisten liikuntaan ja urheiluun kohdentui vuonna 1998:

- Valtion liikuntamenoista 39 prosenttia
- Kuntien liikuntamenoista 38 prosenttia
- Lajiliittojen liikuntamenoista 33 prosenttia
- Liikuntaseurojen menoista 26 prosenttia
- Kotitalouksien menoista 41 prosenttia

Lähde: Aalto, Päivi 2001. Naisten liikuntatalous Suomessa.

Liikuntakulttuurin tehtäväjako

Naisten asemaa liikuntakulttuurissa selvittäneessä Piikkarit-raportissa (1995) todetaan liikunnasta ja urheilusta, että:

- *Mitä arvostetumpi tehtävä, sitä vähemmän naisia*
- *Mitä lähempänä kilpailutoimintaa, sitä vähemmän naisia*
- *Mitä korkeampi hierarkian taso, sitä vähemmän naisia*

Molempien sukupuolten osallistuminen päätöksentekoon on edistynyt vaihtelevasti SLU:n jäsenjärjestöissä. Vuonna 2009 naisten osuus SLU:n ja sen jäsenjärjestöjen hallituksissa oli kaikkiaan 47 prosenttia.

Erot eri jäsenjärjestöryhmien välillä ovat suuret. Sukupuolijakaumaltaan tasapainoisimmat hallitukset löytyvät Työväen Urheiluliitossa (45 % naisia), erityisryhmien liikuntajärjestöissä (59 %) ja kuntoliikuntajärjestöissä (29 %). Koululais- ja opiskelijaliikuntajärjestöjen hallituksissa naisia on noin 41 %. Puolestaan 15 SLU -alueiden hallituksissa naisia on keskimäärin runsas kolmannes ja ruotsinkielisissä liikuntajärjestöissä noin neljännes. Järjestöryhmien sisälläkin hallitusjakaumissa on kuitenkin suuria eroja.

Kaikkiaan 75 lajiliitoksi luokiteltavan järjestön hallituksissa on naisia yhteensä noin viidennes (21 %), vaikka naispuolisten harrastajien osuus on lajiliittojen arvion mukaan kaikkiaan 34 prosenttia.

SLU:n jäsenjärjestöjen puheenjohtajista naisia on kaikkiaan 15 prosenttia. Erot jäsenjärjestöryhmien välillä ovat suuria. Koululais- ja opiskelijaliikuntajärjestöistä jopa puolessa on nainen puheenjohtajana. SLU -alueista 13 prosentilla on naispuheenjohtaja, kun puolestaan ruotsinkielistä liikuntajärjestöä johtaa 29 prosentissa ja erityisliikuntajärjestöä 57 prosentissa tapauksista nainen. Lajiliitoissa naispuheenjohtajia on vain 8 prosenttia.

2000 -luvun puolivälissä liikuntajärjestöjen toimihenkilöistä naisia oli lähes puolet. Naiset sijoittuvat järjestöhierarkiassa perinteisesti avustaviin tai suorittaviin tehtäviin, kun taas miehet hallitsevat esimies- ja johtotasoa. Vuonna 2003 naispuoliset toimihenkilöt vastasivat 88 prosentista SLU:n kaikkien 127 jäsenjärjestön sihteeritason tehtävistä, 40 prosentista asian- tunteijatehtävistä (esim. suunnittelijat, tiedottajat, kouluttajat, valmentajat

jne.) ja 31 prosenttia päällikkö- ja johtotason tehtävistä. Erityisesti johtajanimikkeellä toimivat ovat melkein poikkeuksetta miehiä.

Vuonna 2010 alkoi Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa -selvitystyö, jonka tarkoituksena on tuottaa ajantasaista tilastotietoa kyseisestä aiheesta.

SLU:n kaikkien jäsenjärjestöjen toiminnanjohtajista ja pääsihteereistä naisia on lähes neljäsosa (24 %). Naispuoliset toiminnanjohtajat ovat yleisiä naisvaltaisissa lajeissa, kuten voimistelussa (SVoLi), taitoluistelussa ja ringetessä. Joissakin järjestöissä toiminnasta vastaa liittosihteeri, toimistonhoitaja, toiminnan kehittäjä, järjestö- tai toimistopäällikkö tai muulla nimikkeellä toimiva henkilö. Näistä naisia on 69 prosenttia (2004).

Miksi naiset ovat vähemmistö liikuntaelämän päätöksenteossa?

Päätöksenteon tasa-arvoistamisesta keskusteltaessa törmää usein "Ei niitä naisia vain ole" -väitteeseen. Onko tilanne todellisuudessa kuitenkin monimutkaisempi? Mikä merkitys on liikuntakulttuurille ominaisilla perinteillä, asenteilla, toimintatavoilla? Yksittäiset naiset ja miehet ovat tarkastelleet asiaa mm. seuraavaan tapaan:

"Naiselta saattaa puuttua itseluottamusta hakeutua huipputehtävään ilman tukiverkostoa. Häneltä vaaditaan järkkymätöntä uskallusta ottaa merkittäviä vastuita hoitaakseen miesvaltaisen yhteisön "poikkeusjäsenenä" silloin, kun perinteet ja ryhmän tuki puuttuvat. Tällöin he vähättelevät helposti osaamistaan ja asiantuntemustaan".

"Perinteiset sukupuoliroolit jylläävät paikoin: monet uskovat, että mies on parempi johtaja".

"Yksi ongelma on se, että hyvä veli -verkostoihin kasvaneet miehet eivät mielellään luovu vaikutusvallastaan tasa-arvon hyväksi. Naiselle siunautuu mahdollisuus ehkä vasta miehen vetäytyessä eläkkeelle".

”Naisilta saattaa puuttua kansallisen tai kansainvälisen tason kokemusta. Kun ei ole sopivaa kokemusta, ei saa myöskään mahdollisuuksia.”

”Muutamat aktiiviset naiset ottavat harteilleen usean tahon vastuutehtävät – kotona, työssä ja vielä liikunnan vapaaehtoistoiminnassa. Ylikuormitettuna he uupuvat vähitellen taakkaansa. Myös ympäristö saattaa syyllistää kiireistä naista, ’huonoo’ äitiä tai puolisoa.”

”Tämän päivän liikuntakulttuuri ei houkuttele: Urheilumaailman perinteinen kovuus tökkää vastaan naisten kohdalla, jotka ajavat pehmeitä arvoja, hakevat elämyksellisyyttä eivätkä raakaa peliä. Tällöin he usein vetäytyvät mieluummin taustatyöhön.”

Naisten mukaan saaminen liikunnan ja urheilun eri tasoille on siis paljolti toimintatapakysymys. Liikuntakulttuuri ei moniarvoistu itsestään, vaan on tietoisesti tuettava erilaisten ihmisten osallistumista toimintaan. Seuraavassa on edellisiin peilaten muutamia liikuntakulttuurille tyypillisiä myyttejä naisista päätöksentekijöinä.

Liikuntakulttuurin myyttejä

”Ei ole riittävän päteviä naisia liikuntaelämän päätöksentekijöiksi”.
Kuitenkin suomalaisten naisten koulutustaso on Euroopan korkein. Toisaalta voidaan myös kysyä, miksei kukaan ollut huolissaan pätevyyskysymyksestä, kun vain miehet olivat päättäjinä?

”Naiset eivät halua ottaa vastaan vastuullisia tehtäviä”
Vrt. viereinen sivu.

”Naiset eivät hakeudu päätöksentekijöiksi”
Vrt. viereinen sivu.

”Kerran valitsimme hallitukseemme erään naisen, mutta hän epäonnistui täysin tehtävänsään”.

Tässä tilanteessa yksittäinen nainen nähdään ensi sijassa sukupuolensa edustajana, ei yksilönä. Kertoja viittaa siihen, että yksi epäonnistunut nainen tarkoittaa, ettei naissukupuoli kaiken kaikkiaan sovellu tiettyihin tehtäviin. On myös todettu, että yhteisön vähemmistöedustajien toiminta nähdään helposti erilaisena. Vastakohta korostuu valtakulttuuriin

ja hallitsevaan ryhmään nähden. Ennakkoluulot ja stereotypiat estävät näkemästä ihmistä yksilönä.

”Kyllä pätevimmit ihmiset valitaan omilla ansioillaan; parhaat pääsevät huipulle”.

Yllä olevat myytit on koennut brittiläinen liikuntavaikuttaja Margaret Talbot.

AJATUSVOIMISTELUA

- Millä tavoin pätevyys määritellään yhteisössämme?
- Millaista osaamista arvostetaan yhteisössämme?
- Millaisia verkostoja on yhteisöllämme?

Sukupuoli urheilumediassa

Tutkimuksissa on todettu, että suomalaiset lehdet, televisio ja radio keskittyvät pääosin miesten kilpa- ja huippu-urheiluun. Eri maiden mediatutkimusten mukaan noin 80-90 prosenttia urheilu-uutisoinnista keskittyy miesten urheilemiseen. Naisurheilijat ovat näkyvillä helpoiten suurkilpailujen aikana, mutta silloinkin naisurheilua koskeva uutinen on harvemmin ykkösuutisena.

Helpoiten tiedotusvälineet huomioivat naisten yksilölajeja, naisten joukkueurheilua harvemmin. Ns. perinteisiä lajeja, kuten tennistä, voimistelua tai taitoluistelua harrastavat naiset saavat eniten huomiota tiedotusvälineissä. Suomessa huomiota saavat myös ns. suomalaislajien edustajat, kuten naishihtäjät, naiskeihäänheitäjät ja naissuunnistajat.

Yhtenä perusteluna vähäiselle näkymiselle toimittajat sanovat, että naisten urheilemisen taso on heikompi kuin miesten. Tällaiset väitteet pohjautuvat perinteiseen tapaan verrata miesten tuloksia naisten tuloksiin. Toisin sanoen miesten suoritukset ja saavutukset ovat normi, johon verrataan. Useat naisurheilijat ovat kyseenalaistaneet tällaisen vertailun mielekkyyttä: ”Jalkapallon fyysisyydessä miehillä korostuu lihakset ja vauhti. Naisten pelissä taas tekniikka ja kuviot ovat oleellisempia eikä peli rikkoonnu taklauksista. Mutta miksi aina verrata?”, on pohtinut mm. HJK:n kapteeni Christina Forssell.

Miesten urheilun dominoivuutta mediassa on perusteltu myös sillä, että miesten urheileminen kiinnostaa enemmän kuin naisten. Yleisöjen on kuitenkin vaikea kiinnostua naisten urheilemisesta, ellei se ole nykyistä enemmän esillä. Oletus vähäisestä mielenkiinnosta naisurheilua kohtaan saattaa johtaa itseään ruokkivaan kierteeseen: Kun laji ei näy, se ei tule suurelle yleisölle läheiseksi, eikä otteluihin riitä mahdollisesti katsojia. Tämän perusteella mediassa taas oletetaan, ettei lajin naistoiminta kiinnosta. Näin sitä ei edelleenkään oteta varteenotettavien aiheiden joukkoon. Useissa lajeissa on huomattu, että se mikä on esillä mediassa, lisää usein yleisön kiinnostusta.

Lisäksi on todettu, että monet liikunnan ja urheilun aikakauslehdet ovat näennäisesti sukupuolineutraaleita, mutta tosiasiaa suunnattu miehille. Tästä kertovat esimerkiksi artikkeleiden otsikot: "Kovakuntoisen kaverin tunnistaa jo askeleesta" tai "Suuri sykemittaritestit: syke miehen mukaan". Nainen nähdään erityistapauksena: "Nainen ja kestävyysjuoksu".

Urheilijan keho toimijana vai objektina?

Tutkimuksissa on selvinnyt, että kuvat, teksti, sekä tv- ja radio-ohjelmien puhe sisältävät naisurheilua vähätteleviä merkityksiä. Ulkonäköön liittyvän huomion lisäksi suoritusten kuvaukset saavat naiset näyttämään koomisilta, epäasiallisilta tai ei-vakavasti otettavilta. Naisten keihäänheittoa on esimerkiksi verrattu tikanheittoon. Muita esimerkkejä tästä ovat:

- *Naiset ähelsivät painojen kimpussa – kolisuttelivat rautaa*
- *Naisten nyrkkeily kuin tyhjässä tanssimista*
- *Liian hermoheikkoja mäkihypyyn*
- *Eivät seiväshypyssä teknisesti niin hyviä kuin miehet*

Miesten epäonnistuneita suorituksia saatetaan sitä vastoin kuvata naisseuteen liittyvillä käsitteillä. Hame päälle Suomi! on esimerkkinä miesten jääkiekon tappioiden uutisoinnista. Näin viestitetään, että toinen sukupuoli on yhtä kuin epäonnistuminen ja hävettävä.

Naisurheilijat, joiden ulkonäkö muistuttaa konventionaalista kauneusihannetta, saavat helpoiten huomiota tiedotusvälineissä. Mielenkiinto kohdistuu tällöin usein enemmän ulkonäköön kuin urheilemiseen ja

suorituksiin. Leimaavaa on myös kasvava sekä nais- että miesurheilijoiden seksuaalisointi mediassa – ja siinä voimakas heteroseksuaalisuuden ihanne.

On todettu, että naisurheilijoiden eroottisuuden ja heteroseksuaalisuuden korostaminen toimii jonkinlaisena vastaväitteenä vanhoille uskomuksille siitä, että urheilu tekee naisesta epänaissellisen ja epäeroottisen. Tutkijat Sanna Ojajärvi ja Sanna Valtonen ovat osoittaneet, kuinka lehtijutut pitävät huolen, että naisurheilijoiden pitkät hiukset, lakatut kynnet, ripsiväri ja muut feminiinisyyden merkit saavat huomiota. Liian maskuliiniset naisurheilijat uhkaavat asetelmaa, jossa naisurheilija asettuu miellyttämään miehistä katsetta.

Naisurheilijoiden kehon rasvaprosentti saatetaan esimerkiksi liittää naisten haluttavuuteen miehen silmissä: "Heillä on vähän ylimääräistä reisissä ja takapuolella... naislentopalloilijat ovat lohdullisella tavalla naisellisia eivätkä niin sairaan treenattuja ja lihaksikkaita kuin esimerkiksi yleisurheilijat ja tennispelaajat". Tässä yhteydessä yleisön oletetaan olevan miehen, jopa seksistinen. Tällaisten määrittelyjen tuloksena urheilija palautetaan urheilun toiminnan ja suorittamisen kentältä katseen kohteeksi.

Median seksuaalisoina kehonkuva ei vaikuta ainoastaan naisten ja miesten välisiin suhteisiin vaan myös eri sukupuolten käsityksiin itsestään. Riskinä on, että luomme myytin ja kuvan, ettei nykypäivän urheilija voi pelkästään harjoittaa lajiaan, vaan häneltä edellytetään myös esiintymistä seksuaaliobjektina.

Huomio sisältöön

Kuten edellä on kuvattu, naisten urheilun mediatilan lisääminen ei yksinään monipuolista yleisön mielikuvaa liikunnasta ja urheilusta. Huomio on kiinnitettävä ennen kaikkea sisältöön eli siihen, miten urheilijat ovat näkyvillä ja miten heistä kirjoitetaan.

Tutkija Riitta Pirisen mukaan yleisön aktiivisuus on tärkeää muutoksen aikaansaamisessa nais- ja miesurheilua koskevaan viestintään. Yleisö voi vaatia tarjonnan lisäämistä ja antaa palautetta jutuista ja sisällön asiallisuudesta toimittajille ja toimituksille.

Toimituskulttuurin muutoksessa olennaista on sukupuolten välisen vertailun lopettaminen. Toimittajien koulutuksella ja jatkokoulutuksella

voitaisiin muuttaa lähestymistapoja. Tärkeää on lisäksi tutkimustoiminta ja monitieteinen tutkimusote, jonka peruslähtökohtana on naistutkimuksen teoretisoinnit sukupuolesta.

Yllä oleva teksti pohjautuu tutkijoiden Riitta Pirinen (1998), Sanna Oja-järvi ja Sanna Valtonen (2001) selvityksiin sekä SLU:n tasa-arvoseminaarin 2003 paneelikeskusteluun ja Kultur och fritid –julkaisuun.

AJATUSVOIMISTELUA

- Millaiselle kohderyhmälle yhteisömme ulkoinen viestintä (esim. ilmoitukset, lehdet, esitteet tms.) on suunnattu?
- Millä tavoin voimme nostaa viestinnässämme vähemmistönä olevan sukupuolen toimintaa esiin?
- Millä tavoin kuvaamme tyttöjen ja poikien toimintaa kotisivuillamme ja esitteissämme? Laske, kuinka monta poikaa ja tyttöä näet kuvissa. Millaisia kuvat ovat?
- Millä tavoin voimme viestinnässämme purkaa kaavamaisia ja rajoittavia mielikuvia sukupuolirooleista?
- Millä perustein valitsemme henkilöt ja tarinat, joista kerromme viestissämme?
- Millä tavoin oma lajini näkyy tiedotusvälineissä?

Sukupuolinen ja seksuaalinen häirintä liikunnassa ja urheilussa

SLU on koonnut liikuntaelämää koskevan oppaan sukupuolisesta häirinnästä. Lupa välittää –lupa puuttua –niminen opas on suunnattu liikunnan piirissä toimiville aikuisille: vanhemmille, valmentajille, ohjaajille, opettajille, seurajohtajille, järjestöyöntekijöille, liikuntapaikkahoitajille ja muille lasten ja nuorten liikuntatoiminnasta vastaaville. Tavoitteena on lisätä tietoa sukupuolisesta häirinnästä ja tarjota menettelyohjeita häirinnän ehkäisemiseksi liikuntaelämässä.

Lapselta tai nuorelta ei voida edellyttää, että hän osaa tai uskaltaa ilmaista pitävänsä esimerkiksi valmentajansa tai kanssaurheilijansa käy-

töstä loukkaavana. Toisaalta aikuisen on ymmärrettävä vastuunsa, kun lapsen tai nuoren idolirakastuminen kohdistuu aikuiseen. Opas ohjaa aikuista puuttumaan häirintään myös lasten ja nuorten välisissä suhteissa. On oikein puuttua asiattomiin tilanteisiin. Aikuisella on lupa välittää – lupa puuttua. Lähtökohtana on se, että liikuntaseurassa ja muussa liikuntatoiminnassa ilmaistaan selkeästi, ettei siellä sallita sukupuolista häirintää missään muodossa.

Mitä on sukupuolinen häirintä?

Yksiselitteistä määrittelyä sukupuoliselle ja seksuaaliselle häirinnälle on mahdoton antaa. Se, mikä koetaan häirinnäksi, riippuu yksilöstä, tilanteesta, vuorovaikutuksesta ja aiemmista kokemuksista. Lähtökohtana on kuitenkin aina häirinnän kohteen oma kokemus. Jos hän kokee tullessaan häirityksi, asia tulee ottaa aina vakavasti.

SUKUPUOLINEN HÄIRINTÄ VOI ILMETÄ AINAKIN SEURAAVIN TAVOIN:

- *nimittely*
- *sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet*
- *vartaloon, pukeutumiseen tai yksityiselämään liittyvät huomautukset tai kysymykset*
- *seksuaalinen koskettelu (nipistely, suutelu, puristelu jne.)*
- *puhelinsoitot, tekstiviestit ja sähköpostit tai seksuaalissävytteiset kirjeet*
- *seksuaalisten kuvien ja muiden materiaalien näyttäminen tai lähettäminen*
- *halventavat ja seksistiset vitsit yleensä*
- *toistuvat seksuaalissävvyiset ehdotukset tai seksuaaliseen käyttöön viittaavat kutsut*
- *seksuaaliseen kontaktiin pakottaminen*

Sukupuolisessa häirinnässä ja ahdistelussa on usein kysymys prosessista, jossa tapahtumat etenevät vaiheittain. Siksi kohteen on usein erittäin vaikea kertoa muille tapahtuneesta. Jos yksittäinen tapahtuma irrotetaan tapahtumaketjusta, on ulkopuolisen usein vaikea nähdä kuinka vakavana häirinnän kohteeksi joutunut tilanteen kokee. Lukuun ottamatta raiskausta tai sen yritystä ei voida useinkaan nimetä jotakin tiettyä yksittäistä tekoa tai sanaa sinänsä sukupuoliseksi häirinnäksi tai ahdisteluksi, vaan häirintä ja kokemus siitä ovat sidoksissa vallitsevaan kulttuuriin, henkilösuhteisiin, aikaan, paikkaan jne. (STAKES 2002)

Tarkkoja sääntöjä läheiseen vuorovaikutukseen ja fyysiseen kontaktiin ei liikunnan ja urheilun piirissä voi helposti määrätä eikä se ole oppaan tarkoitus. Fyysisellä kontaktilla on tehtävänsä; koskettamisesta ja kohteliaisuudenosoituksista ei saa tulla tabuja urheilun piirissä.

AJATUSVOIMISTELUA

- Olemmeko tottuneet epätasa-arvoon niin, ettemme osaa aina tunnistaa syrjintää, häirintää tai edes hyväksikäyttöä, eikä näiden kohteeksi joutunutkaan näe ongelmaa, vaan pitää sitä joko "luonnollisena", asiaan kuuluvana tai syyttää tilanteesta itseään?
- Miten yhteisömme toiminnassa suhtaudutaan erilaisiin epätasa-arvon ilmauksiin, esimerkiksi nimittelyyn?

5. Miten päästään lähemmäksi sukupuoli-tietoista arkea liikunnassa ja urheilussa?

SLU:n tasa-arvotyön toimintamuotoja

- *koulutus (seminaarit, koulutustilaisuudet, materiaalin tuottaminen)*
- *verkostoituminen alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti*
- *viestintä*
- *ohjelmat (muun muassa mentorointi)*
- *palkitseminen (Piikkarit-tasa-arvopalkinto vuodesta 1995 lähtien)*
- *tilastointi*
- *tutkimus*

(www.slu.fi/reilu_peli)

Lisäksi SLU-toimistossa pyritään valtavirtaistamaan tasa-arvonäkökulmia koulutus-, viestintä- ja etutyössä. Tasa-arvonäkökohtia on sisällytetty laajasti mm. Reilu peli –asiakirjaan, ohjaaja- ja valmentajakoulutuksen ensimmäisen tason koulutusmateriaaleihin, järjestöjohtamisen työkaluna toimivaan Oman seuran analyysiin sekä Seurojen mallisääntöihin. Lisäksi sukupuolinäkökulma pyritään huomioimaan johdonmukaisesti SLU:n työryhmissä sekä seminaarien asiantuntija- ja osallistujakokoupanoissa.

Mitä on tasa-arvon valtavirtaistaminen?

Valtavirtaistamisella tarkoitetaan tasa-arvonäkökohtien sisällyttämistä yhteisen järjestelmien ja käytäntöjen kaikille tasoille ja prosesseihin.

Tavoitteena on tunnistaa tasa-arvon tiellä olevia esteitä eli tapoja, joilla olemassa olevat järjestelmät ja rakenteet toimivat syrjivästi – vaikkakin ehkä tahattomasti tai tiedostamatta – ja kumoamaan sukupuoleen liittyviä vinoutumia. Sen avulla tuotetaan käytäntöjä, jotka hyödyttävät sekä naisia että miehiä tasa-arvoisesti.

Valtavirtaistamisen periaatteina ovat yksilön kokonaisvaltainen huomiointaminen, demokratia sekä tasapuolisuus, oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo.

Mitä valtavirtaistaminen edellyttää käytännössä?

Perusteellinen tasa-arvon valtavirtaistaminen vaatii järjestelmällistä tutkimusta, resursseja, johdon sitoutumista, suunnittelua sekä laajoja, monivaiheisia käytännön toimenpiteitä. Liikuntaelämässä valtavirtaistamisen käytännön toimenpiteitä ovat mm. sukupuolen mukaan eriteltyt tilastot ja tasa-arvoindikaattorit, jotka osoittavat esimerkiksi sen, kuka hyötyy liikuntapalveluista, kuka ei.

Sukupuolen mukaan eriteltyt tilastot ovat tilastojen keräämistä ja erittelyä sukupuolen mukaan vertailevaa analyysia varten. Tilastot ovat sukupuolinäkökulman huomioon ottamisen ja sukupuolten välisen tasa-arvon ehdoton edellytys. Ne antavat kuvan vallitsevasta sukupuolijärjestelmästä ja sukupuolten välisestä eroista. Näin ne tekevät mahdollisesti näkymättömän eriarvoisuuden näkyväksi eli tuovat sukupuoleen liittyvät ongelmat esiin keskusteltaviksi ja kehitettäväksi.

Lisäksi valtavirtaistamiseen kuuluu lomakekyselyjen ja haastattelututkimuksien tai muiden tilastollisten menetelmien kehittämisen tasa-arvoa koskevan tiedon ja syrjintäkokemusten kartoittamiseksi.

Valtavirtaistaminen tarkoittaa myös sitä, että budjetit rakennetaan sukupuolinäkökulmasta, millä varmistetaan resurssien perusteltu kohdentaminen. Sukupuolivaikutusten arvioinnin (SuVaus) kautta selvitetään, kohte-

levatko suunnitellut toimenpiteet tasa-arvoisesti tai tasa-arvoistavasti molempia sukupuolia sekä ennakoidaan ehdotusten oletettuja vaikutuksia naisten ja miesten asemaan, resursseihin ja intresseihin. Tämän perusteella voidaan tehdä korjaavia ehdotuksia niin, että syrjinnän vaikutukset poistuvat tai jäävät mahdollisimman vähäisiksi.

Valtavirtaistaminen edellyttää myös toiminnan pitkäjänteistä seuranta, raportointia ja arviointia sukupuolinäkökulmasta; työpaikoilla johdon velvollisuutena ovat esimerkiksi palkkakartotukset. Myös sanktiot ja kannustimet ovat osa valtavirtaistamista esimerkiksi määrärahojen jaossa. Edelleen sukupuolten tasa-arvoisen osallistumisen edistäminen päätöksenteossa kuuluu valtavirtaistamisen prosessiin.

Henkilöresurssien osalta valtavirtaistaminen edellyttää asianmukaisia institutionaalisia järjestelyjä - esimerkiksi tasa-arvoyksikköä, tasa-arvovaliokuntaa tai -työryhmää - henkilöstön koulutusta ja yleistä tietoisuuden edistämistä tasa-arvoasioissa sekä tasa-arvoasiantuntijoiden konsultointia.

Eri organisaatioiden sitoutuminen valtavirtaistamiseen vaihtelee. Löyhimmillään valtavirtaistamiseen sitoudutaan näennäisesti ilman minkäänlaista konkreettista toimintaa. Pahimmassa tapauksessa näennäinen sitoutuminen tarkoittaa sitä, että tasa-arvotyön taloudelliset ja henkilöstöresurssit evätään sillä verukkeella, että me kaikki teemme nyt tasa-arvotyötä valtavirtaistamisen kautta. Tällainen menettelytapa johtaa tasa-arvotyön taantumaa.

Tasa-arvon valtavirtaistaminen ei ole itsestään soittava piano

Valtavirtaistaminen on joka tasolle ulottuva toimintatapa – ei ylimääräinen hanke. Onnistunut valtavirtaistaminen edellyttää tasa-arvolainsäädäntöä, epätasa-arvoisesti kohdeltuja väestöryhmiä tukevia erityistoimia sekä tasa-arvonäkökohtien johdonmukaista sisällyttämistä kaikkiin

rakenteisiin ja käytäntöihin. Valtavirtaistaminen ei siis yksinään onnistu edistämään tasa-arvoa yhteisössä, vaan erityistoimia tarvitaan jatkosakin. Positiivisia tukitoimia voivat olla esimerkiksi mentor-ohjelmat ja koulutus.

KAKSOISSTRATEGIA:

1) erityistoiminta

2) asioiden vieminen valtavirtaan

Tasa-arvon valtavirtaistamisen tulisi ulottua sekä järjestön sisäiseen (henkilöstöpolitiikka, arvopohja jne.) että ulkoiseen toimintaan. Valtavirtaistaminen vaatii asiantuntemusta aivan niin kuin mikä tahansa yhteiskunnallinen tehtävä. Tasa-arvon valtavirtaistaminen on EU:n pitkántähtäimen strateginen linja – sen tulisi näkyä konkreettisesti myös liikuntajärjestöissä.

Valtavirtaistaminen ei siis ole mikään "feel good" -juttu vaan teknisten työkalujen järjestelmällistä käyttöä edellyttävä prosessi.

Tämän tekstin pohjana on Teresa Reesin luento A New Strategy: Gender Mainstreaming EWS-konferenssissa Berliinissä 2002 sekä Tasa-arvoa valtavirtaan -julkaisu.

Liikunnaiset-verkostot

On tavallista, että sopivaa toimijaa tai päättäjää etsittäessä naiset eivät verkostojen puuttuessa tunne toisia toimeen mahdollisesti päteviä naisia valtakunnan eri alueilta, joita he voisivat esittää tehtäviin. Liikuntaelämässä tätä epäkohtaa on pyritty korjaamaan valtakunnallisella ja alueellisella verkostoitumisella. Tavoitteena on yhdistää sekä eri alueiden sisällä että eri alueiden välillä toimivat naiset paikallisiksi ja valtakunnallisiksi verkostoiksi.

VERKOSTOITUMISTA MONILLA TASOILLA

Verkosto lähellä:

Paikallinen tai alueellinen LiikunNaiset-verkosto

Verkosto lähellä – vaikka vähän kauempana:

Valtakunnallinen LiikunNaiset- verkosto

Verkosto lähellä – vaikka kaukana:

Eurooppalainen naisliikuntaverkosto EWS

European Women and Sport

Verkosto lähellä – vaikka tosi kaukana:

Maailmanlaajuinen naisliikuntaverkosto IWG

International Working Group on

Women and Sport

Vuonna 1993 perustettu valtakunnallinen verkosto on toiminut jäseniä yhdistävänä viestintäkanavana ja saanut vähitellen jäsenekseen runsas 500 henkilöä liikuntajärjestöistä ja -seuroista, urheiluoistoista, yliopistoista, mediasta, julkishallinnosta ja yrityksistä.

Valtakunnallisen verkoston rinnalle syntyi alueellinen verkosto Oulun Liikunnaiset vuonna 1995. 2000-luvulla alueellisia verkostoja on perustettu useille SLU-alueille.

Liikunnaiset-verkosto – uudenlainen liikunnan kansalaistoiminnan malli

Liikunnaiset-verkosto on tapa toimia vapaaehtoisesti ja vapaamuotoisesti yhteistyössä eri lajien ja seurojen edustajien kanssa – joustavasti ja muutosherkästi. Verkostoon mukaantulo on vapaaehtoista: jokainen osallistuu ehtimisensä mukaan ja keskittyy ydinosaamiseensa. Verkosto vaatii kuitenkin muutaman aktiivisen vetäjän, jotka voivat vaikuttaa eri aikoina ja eri projekteissa.

Alueelliset Liikunnaiset-verkostot yhdistävät erilaiset tietotaitoiset ihmiset ja mahdollistavat ei ainoastaan tulosurheilun edustajien vaan moninaisten osaajien vapaa-ehtoisen mukanaolon. Liikunnaiset elävät tässä ajassa ja synnyttävät uutta paikallisista tarpeista käsin.

Jokainen alueellinen verkosto luo omat toiminnalliset tavoitteensa, sillä verkostot toimivat paikallisten olosuhteiden pohjalta. Verkostot ovat alueen näköisiä toiminnan kehittäjiä.

Mentorointi tasa-arvon edistäjänä

Mentor-ohjelmaa toteutettiin SLU:ssa vuosina 1995-2000. Mentor-ohjelmaan valittiin vuosittain 11 aktor-mentor-paria. Liikuntakulttuurin eri tehtävissä toimivat aktorit perehdytettiin mentorointiin, mentor-ohjelman tavoitteisiin ja heille rakennettiin työsuunnitelma. Kuukausittaisissa aktor-mentor -parien tapaamisissa pohdittiin aktorin työ- ym. tilannetta sekä suunniteltiin mahdollisia hankkeita ja kehittymistä omassa työssä. Aktorit saivat ohjelmasta myönteisiä kokemuksia ja uusia ideoita työhönsä ja elämäänsä. Monet mentor-koulutusohjelmassa olleet aktorit toimivat nyt verkostomaisesti.

Tällä hetkellä (2010) Suomen Liikunta ja Urheilu SLU ry on kumppanina Eurooppalaisten liikuntajärjestöjen ENGSO:n kansainvälisessä Women's International Leadership Development Project WILD-hankkeessa, joka on naisille tarkoitettu mentorointiohjelma. WILD:in tavoitteena on lisätä mm. naisten osaamista ja osuutta urheilun johtotehtävissä sekä vahvistaa liikunnan ja urheilun naisjohtajien verkostoa niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

WILD-ohjelman avulla pyritään rakentamaan perustaa tuleville kansallisille ja kansainvälisille projekteille jakamalla parhaita toimintatapoja. Ohjelman avulla pyritään kehittämään mm. johtajuustaitoja liikunnassa ja urheilussa, lobbaustaitoja, media- ja kommunikaatiotaitoja sekä vahvistamaan kansainvälisiä verkostoja. Ohjelmassa on mukana kahdeksan EU-maan kansalliset urheilujärjestöt ja/tai olympiakomiteat: Tshekki, Tanska, Suomi, Ranska, Unkari, Italia, Ruotsi ja Iso-Britannia. Ohjelmaan hyväksytään kuusi naista kustakin maasta.

Mitä mentorointi on?

Mentorointi on ammatillista kehittymistä ja kehittämistä – tietojen, taitojen, kokemusten ja viisauden siirtämistä ja vaihtamista molemmin puolin. Se on organisaation, ammatin, työelämän kirjoittamattomien sääntöjen opettamista ja rakentavaa kyseenalaistamista. Mentoroinnin kautta avautuu usein arvokkaita kontakteja ja muodostuu verkostoja. Joskus se on myös pahoilta vaurioilta ja virheiltä varjeltumista. Parhaimmillaan mentorointi on monitasoista luottamuksellista vuorovaikutusta, ystävyyttä, kollegiaalisuutta, ammatillista ja sosiaalista tukea.

MENTOROINNIN TOTEUTUS SLU:SSA 1995-2000

- kahdenkeskiset kuukausitapaamiset
- noin 2 tuntia kerrallaan
- yhteisesti sovituissa puitteissa
- yhden vuoden mittaisen ohjelman ajan
- täydennettynä muilla yhteisillä tapaamisilla ja koulutuspäivillä

MIKSI MENTOROINTI ON NAISJOHTAJILLE TÄRKEÄÄ?

- Naisjohtaja on "single shot" – yksin ilman vertaisryhmää tai liittolaisia
- Naisjohtajat ja -asiantuntijat ovat usein "näkyttömissä" tehtävissä
- Naisten verkostot ovat usein henkilökohtaisia ihmissuhteita; businesskontaktit ja -hyöty puuttuu
- Mentorin olemassaolo vahvistaa itseluottamusta ja ammatti-identiteettiä johtajana
- Arvostettu mentor nostaa aktorin statusta

6. Taustatietoa

Liikunnan sukupuolten tasa-arvotyön virstanpylväitä

- 1970** Naisten liikuntaverkostoja
- 1991** European Women and Sport –työryhmä (EWS) perustetaan Oslossa
- 1993** EWS Group perustetaan
- 1993** Kansallisen työn käynnistyminen: Valtakunnallinen LiikunNaiset-verkosto perustetaan
- 1994** Brightonin naisliikuntajulistus
- 1994** LiikunNaiset vierailevat kulttuuriministeri Isohookana-Asunmaan luona
- 1994** Kulttuuriministeri nimittää Piikkarit-työryhmän
- 1995** Opetusministeriön erillismääräraha SLU:n tasa-arvotyöhön
- 1995** Piikkarit-raportti ja suositukset tasa-arvon edistämiseksi liikuntakulttuurissa
- 1995** Piikkarit-palkintoa aletaan jakaa vuosittain
- 1995** Paikallisia ja alueellisia tasa-arvohankkeita (-2000)
- 1995** Mentor-ohjelma alkaa (-2000)
- 1995** Oulun LiikunNaiset-verkosto perustetaan
- 1996** SLU:n vuosikokous hyväksyy strategian ja tasa-arvolinjauksen
- 1997** SLU:n vuosikokous päättää tasa-arvo-ohjelman tekemisestä
- 1998** SLU:n Yhteinen maali –tasa-arvo-ohjelma käynnistyy

- 1998** Windhoek Call for Action –julistus (Namibia)
- 1998** SLU:n EWS-puheenjohtajuus (-2000)
- 2000** EWS-konferenssi: Helsinki Spirit Recommendations
- 2001** LiikunNaiset-verkoston alueellistamisprosessi käynnistyy
- 2001** SLU järjestää yhdessä opetusministeriön ja Euroopan neuvoston kanssa sukupuoliseen häirintään paneutuvan eurooppalaisen SPRINT-seminaarin Espoossa
- 2002** Tasa-arvo lajiliittojen tulosperusteisen määrärahan kriteeriksi
- 2002** 13 SLU-alueella oma LiikunNaiset-avainhenkilö
- 2002** SLU tuottaa Lupa välittää – lupa puuttua –oppaan sukupuolisesta häirinnästä
- 2002** SLU perustaa Sukupuoli, etnisyys ja seksuaalisuus liikuntakulttuureissa –tutkijaverkoston
- 2003** SLU aloittaa laaja-alaisen tasa-arvotyön kartoituksen
- 2007** Euroopan yhdenvertaisten mahdollisuuksien teemavuosi. Teemavuoteen liittyen SLU aloitti EU:n rahoittaman ”Hyvä Seura kuuluu kaikille” liikuntahankkeen, jonka tarkoituksena on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia sekä poistaa osallistumisen esteitä suomalaisessa liikuntakulttuurissa.
- 2010-2014** kansainvälisen naisliikuntaverkoston IWG:n puheenjohtajana Suomi

SLU:n tasa-arvotyön yhteiskunnalliset lähtökohdat

Tasa-arvolaki (1986)

Tasa-arvolaki osoittaa, että tasa-arvoa pidetään yhteiskunnassamme tärkeänä. Se on oikeutemme ja velvollisuutemme myös liikuntajärjestöissä.

Suomen tasa-arvolain tarkoitus on:

- kieltää syrjintä sukupuolen perusteella
- edistää tasa-arvoa
- parantaa naisten asemaa sukupuolten tasa-arvon toteuttamiseksi

Jokaisella työnantajalla on lain mukaan yleinen velvollisuus edistää tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti: tämä koskee sekä julkisia että yksityisiä työnantajia. Sillä on erityisesti merkitystä työpaikoilla, joiden työt ovat pitkälle eriytyneet sukupuolen mukaan.

Työnantajan on toimittava siten, että avoimiin työpaikkoihin ja tehtäviin hakeutuu sekä naisia että miehiä. Työnantajan on edistettävä naisten ja miesten sijoittumista tasapuolisesti erilaisiin tehtäviin ja luotava heille yhtäläiset mahdollisuudet edetä urallaan koulutuksen ja urasuunnittelun avulla. Työhönotossa tai työntekijöitä koulutukseen valittaessa ei saa suosia toista sukupuolta siten, että pääasiallisesti vain heille suunnitellaan uraa esimiestasolla. Työnantajan on myös toimittava niin, ettei kukaan joudu sukupuolisen häirinnän tai ahdistelun kohteeksi.

Työnantaja ei voi torjua edistämismääräyksiä asenteelliseen vastustukseen vedoten. Esimerkiksi asiakkaiden odotukset tai omien työntekijöiden vastustus eivät saa olla tasa-arvon tiellä.

Lähde: Tasa-arvolaki, Tasa-arvoesitteitä 1998:2 fin

Liikuntalaki

Tasa-arvo on yksi liikuntakulttuurin peruskäsitteistä, jonka yhteiskunnallinen perustelu pohjautuu liikuntalakiin. Tasa-arvo mainitaan lain ensimmäisessä pykälässä: "lain tarkoituksena on liikunnan avulla edistää tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä tukea kulttuurien moninaisuutta ja ympäristön kestävää kehitystä".

www.finlex.fi

7. Lähteet

Aalto, Päivi 2001. Naisten liikuntatalous Suomessa. Pro gradututkielma. Jyväskylän yliopisto: Liikunnan sosiaalitieteiden laitos.

Airaksinen, Kirsi, Anne Pönni & Maija Seppo (toim.) 2001. Kuka pelkää genderiä? Sukupuoliroolit hankeyhteistyössä. Finnwid ja Kepa. Kepan raporttisarja nro 46/2001.

Holli, Anne Maria, Terhi Saarikoski & Elina Sana (toim.) 2002. Tasa-arvopolitiikan haasteet. WSOY Vantaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Horelli, Liisa & Milja Saari 2002. Tasa-arvoa valtavirtaan. Tasa-arvon valtavirtaistamisen mentelmiä ja käytäntöjä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2002:11. Helsinki 2002.

Jokinen, Arto 2002. Mihin miehet tarvitsevat tasa-arvoa? Teoksessa Holli, Anne Maria, Terhi Saarikoski & Elina Sana (toim.) 2002. Tasa-arvopolitiikan haasteet. WSOY Vantaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Ljunglöf, Susanne & Katrin Rindlaug 2003. Sanning eller Konsekvens.

En handbok i idrottens arbete med ojämsliddhet. SISU Idrottsböcker.

Lupa välittää - lupa puuttua. Opas sukupuolisesta ja seksuaalisesta häirinnästä liikunnassa ja urheilussa. SLU-julkaisusarja 2002.

Melkas, Tuula: Tasa-arvobarometri 2001. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Tasa-arvoajankausjulkaisu 2001:9.

Menettelyohjeet sukupuolisen häirinnän ja ahdistelun ehkäisemiseksi sekä häirintätilanteiden ratkaisemiseksi Stakesissa 1.1.2002. Stakes 2002.

Nitovuori, Liisa-Maria (toim.) 2001. Tyttötyökansio. Setlementtinuorten liitto ry. Otamedia Oy, Helsinki 2001.

Nyberg, Camilla.1998. Kultur och fritid – för vem? En rapport från pro-

gramberedningen Kommunerna och jämställdheten om jämställdhet inom kultur- och fritidsverksamheten. Svenska Kommunförbundet och Kommentus förlag.

Ojajärvi, Sanna & Sanna Valtonen 2001. Naisten lentopallo, asiaa! Teoksessa **Noppari, Elina ja Katja Valaskivi** (toim.) Journalismikritiikin vuosikirja 2001. Journalismin tutkimusyksikkö. Tiedotustutkimus 1/2001.

Petäjaniemi, Tuulikki 2001. Tasa-arvolainsäädäntö ja liikunta. Teoksessa **Aaltonen, Kimmo** (toim.) Urheilun ja liikunnan oikeus käytännössä. Tietosanoma, Helsinki.

Piikkareilla nopeammin, korkeammalle, tasa-arvoisemmin. Opetusministeriö 1995.

Rees, Teresa 2002. A New Strategy: Gender Mainstreaming. Luento Berliinin 5. EWS-konferenssissa 19.4.2002.

Saari, Milja. Pieni tasa-arvosanasto, WoM Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla. Valtavirtaistamisohje. Pilottihanke. 18.6.2002.

Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002. SLU-julkaisusarja.

Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2005-2006. SLU-julkaisusarja.

Suuri kansallinen liikuntatutkimus 2009-2010. SLU-julkaisusarja.

Tarkki, Jarmo & Tuulikki Petäjaniemi 1998. Tasa-arvo. Saavutuksia ja haasteita. Atena 1998.

Tasa-arvolaki. Sosiaali- ja terveysministeriö: Tasa-arvotoimisto. Tasa-arvoesitteitä 1998:2 fn.

Tasa-arvotoimisto: Kiintiöt. <http://www.tasa-arvo.fi/edistaminen/kiintiot.html>. Luettu 21.8.2002

Tiihonen, Arto 2001. SuVaa valmennukseen. Sukupuoli- ja urheiluvalmennus. SLU-julkaisusarja 7/01.